

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Kozic

Perspektive koncepta ekovasi za revitalizacijo in trajnostni razvoj podeželja – primer (študija)
Goriškega

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Kozic

Mentor: izr. prof. dr. Anton Kramberger

Perspektive koncepta ekovasi za revitalizacijo in trajnostni razvoj podeželja – primer (študija)
Goriškega

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Perspektive koncepta ekovasi za revitalizacijo in trajnostni razvoj podeželja – primer (študija) Goričko.

Ekovasi so razširjene po celem svetu. Ekovasi so si med seboj zelo različne, zato neka splošna definicija praktično ni mogoča. Vsem je skupno, da si prizadevajo za čim manjši ogljični odtis. Pri ustanavljanju ekovasi imajo ljudje različne namere in cilje. Gre za transformacijo življenjskega stila v smeri, ki zavrača potrošništvo. Danes se potrošništvo krivi za mnoge ekološke probleme. V Sloveniji obstajajo pobude za ekovasi, že kar nekaj časa. Ekovas, kot skupnost, v Sloveniji še ne obstaja, razen nekaj zametkov v Istri in Kočevskem Rogu. Za reševanje ekonomskih, kakor tudi ekoloških problemov, bi se naj našla rešitev v trajnostnem razvoju, ki je hkrati eno izmed osnovnih vodil razvojnih strategov za reševanje trenutnih socialnih in drugih problemov na Goričkem. Ekovasi ponujajo širok spekter idej in dejavnosti, ki bi same po sebi lahko dale pozitiven doprinos k razvoju Goričkega. Koncepta ekovasi in trajnostnega razvoja sta nedvomno povezana. Ekovasi se povezujejo po celem svetu v mrežo za ekovasi.

Ključne besede: ekovas, trajnostni razvoj, Goričko.

Perspectives of designing an Ecovillage for revitalizing and sustainable development of rural area – case (study) Goričko

Ecovillages are widespread throughout the world. Ecovillages differ from one to another. It is practically impossible to define them with just one general definition. All ecovillages try to minimize their ecological carbon footprint. There are different aims and objectives for the establishment of the ecovillage community. It's a transformation of lifestyle that rejects consumerism as such. Consumerism can be simultaneously identified as a culprit for the environmental problems. In Slovenia were some initiatives for the communities as ecovillage for some time now. Community as ecovillage in Slovenia as such doesn't exist. There are some initiatives in Istra and Kočevski Rog. Sustainable development can be found as very suitable concept for addressing the economic and ecological problems simultaneously and is also one of the basic guidelines for development planners, when they address current social and economic problems in Goričko. Ecovillages present wide range of ideas and activities that could make a positive contribution to development of Goričko. No doubt there is a connection between ecovillage and sustainable development. Ecovillages are connecting all over the world in the Global Ecovillage Network.

Keywords: ecovillage, sustainable development, Goričko

KAZALO

1 UVOD.....	6
1.1 NAMEN, METODOLOGIJA IN ZGRADBA NALOGE.....	7
2 EKOLOŠKI PROBLEMI IN NJIHOVO REŠEVANJE	9
2.1 ODNOS MED LJUDMI IN NARAVO	9
2.2 EKOLOŠKO/OKOLJSKA ETIKA	10
2.3 VZROKI ZA EKOLOŠKE/OKOLJSKE PROBLEME	11
2.4 EKOLOŠKA/OKOLJSKA ZAVEST.....	13
3 RAST, RAZVOJ IN NAPREDEK TER TRAJNOSTNI RAZVOJ	15
3.1 RAST, RAZVOJ IN NAPREDEK	15
3.2 TRAJNOSTNI RAZVOJ: PRAVA IDEJA, A ABSURDNA APLIKACIJA	17
3.3 SOCIOLOŠKI PRISTOP: TRI RAVNI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	21
3.3.1 ANALITIČNA RAVEN	21
3.3.2 NORMATIVNA RAVEN	22
3.3.3 STRATEŠKA RAVEN.....	22
4 EKOVAS: OPREDELITEV, NAČELA, PONAZORITVE.....	23
4.1 DEFINICIJA EKOVASI	23
4.1.1 MREŽA ZA EKOVASI GEN (GLOBAL ECOVILLAGE NETWORK)	28
4.2 RAZLOGI IN MOTIVI ZA OBLIKOVANJE EKOVASI.....	29
4.3 TRAJNOSTNI VIDIKI EKOVASI: NAPOTILA ZA RAVNANJE.....	31
4.3.1 SOCIALNI VIDIK.....	32
4.3.2 KULTURNO IN DUHOVNI VIDIKI EKOVASI	33
4.3.3 EKOLOŠKI VIDIK EKOVASI, PERMAKULTURNA PRODUKCIJA HRANE.....	34

4.3.4 EKONOMSKA DIMENZIJA EKOVASI, ZNAČILNI PRIMERI REŠITEV	36
4.4 PONAZORITVE (NE)USPEŠNIH EKOVASI V SVETU	42
4.4.1 HIPIJSKA SKUPNOST THE FARM (TENNESY).....	42
4.4.2 EKOVAS FINDHORN.....	43
4.5 POSKUSI VZPOSTAVITVE EKOVASI IN SLOVENIJA	46
5 RAZVOJ PODEŽELJA – GORIČKO	49
5.1 GORIČKO IN KRAJINSKI PARK GORIČKO.....	49
5.2 SPLOŠNI CILJI RAZVOJA.....	52
5.2.1 SMERNICE RAZVOJA GORIČKEGA IN KP GORIČKO	54
6 RAZVOJNI POTENCIAL EKOVASI ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ IN REVITALIZACIJO GORIČKEGA	58
7 UGOTOVITVE IN SKLEP	60
8 LITERATURA.....	62

1 UVOD

V nameri k ohranjanju narave je vedno izrečeno precej lepih besed. Prepogosto smo mnenja, da »mi sami«, nismo »krivi« za ekološke probleme, da je naša odgovornost neznatnega pomena. Obstajajo posamezniki po svetu, ki niso istega mnenja in so stvari vzeli v »svoje roke«. Začeli so se združevati v ekološke skupnosti, imenovane ekovasi. S transformacijo svojega življenjskega stila in z varovanjem narave so šli dlje, kot jo to zakonsko predvideno. Ti posamezniki v veliki meri oporekajo »potrošništvu«. Tak način ravnanja in mišljenja ne spreminja samo odnosa posameznika do narave, ampak pomeni hkrati tudi spremembo odnosa posameznika do drugih ljudi. Posamezniki, ki se združujejo v ekovaseh, so prepričani, da prav tak način življenja, ki bi mu lahko rekli tudi »trajnostni« način življenja, ki deluje po krožnem principu, »koliko naravi vzameš, toliko ji potem spet vrneš«, edini možni način, da bi planet lahko preživel v prihodnje. Seveda obstajajo ljudje, ki tudi že v Sloveniji živijo na tak način. Trenutno o polni delujoči ekovasi v Sloveniji, še ne moremo govoriti.

Kako se ekovas razvija, je odvisno od različnih dejavnikov, hotenj in namer posameznikov, ki tako skupnost ustanavljajo. Poglavitna značilnost vsem ekovasem, je delovanje skupnosti, s čim manjšim vplivom na okolje. Ekološka ravnanja v ekovaseh lahko strnemo; od ekološke pridelave hrane, do ekološke gradnje.

Goričko se že dolgo, kljub poizkusom in obljubam, še vedno sooča z negativnimi gospodarskimi in družbenimi trendi. Nemara obstaja možnost, da lahko prav v ekovaseh iščemo priložnosti za boljšo in bolj svetlo prihodnost za to območje.

1.1 NAMEN, METODOLOGIJA IN ZGRADBA NALOGE

Ekovasi so v svetu že dokaj prepoznaven koncept bivanja in sobivanja. V Sloveniji, je to še dokaj nepoznan pojem. Ekovasi se pri nas pre pogosto enačijo z ekološko gradnjo. Prav zaradi tega je *osnovni namen* naloge predstavitev ekovasi kot trajnostne skupnosti. Opisati zgodovinski razvoj ekovasi in dejavnosti, ki se izvajajo v določenih ekovaseh. Prikazati trenutno stanje razvoja ekovasi v Sloveniji. Tema je pomembna, ker na eni strani kaže poskus razreševanja ekoloških problemov, po drugi strani, pa razrešuje mnoga vprašanja in dileme, ki podajajo odgovore k reševanju družbenih problemov na način, ki nebi škodoval naravi.

Cilj naloge, je ugotoviti, kakšen vpliv in pomen bi lahko imela ekovas in dejavnosti v okviru ekovasi za razvoj in reševanje trenutnih razvojnih problemov na Goričkem. Prepoznati prednosti in slabosti takega pristopa, ki prvenstveno zasleduje ekološke cilje ter predstaviti možnosti za reševanje trenutnih težav na Goričkem, na način, kot to že počnejo v ekovaseh drugod po svetu. Poleg tega prikazati možnosti. za uresničevanje in razvoj ekovasi na Goričkem.

Predpostavke iz katerih bom v nalogi izhajal, so: Koncepta trajnostnega razvoja in ekovasi se dopolnjujeta. Ekovas predstavlja prostor upora in kritiko kapitalističnemu sistemu. Ekovas in dejavnosti v ekovaseh ponujajo primerne ekološke, družbene in gospodarske rešitve za lokalni razvoj in revitalizacijo podeželskega območja, kot je Goričko.

Metodologija v nalogi obsega: Pregled literature na temo konfliktnega odnosa med naravo in družbo, s poudarkom na ekoloških skupnostih. Analizo razvojnih dokumentov za Pomursko regijo in Goričko. Zbiranje sekundarnih statističnih podatkov, ki se navezujejo na Goričko.

Zgradba naloge si sledi v naslednjem zaporedju. V prvem vsebinskem sklopu naloge, ki sledi uvodnemu delu, ki je hkrati tudi bolj teoretično naravnano, je posvečen ekološkim problemom in njihovemu reševanju in vzroku za ekološke probleme. V tem delu naloge so opisane možne povezave odnosov človeka do narave in možnosti za reševanje ekoloških problemov.

V drugem vsebinskem sklopu, ki je prav tako bolj teoretičen, je posvečen pojmom; rasti, razvoju in trajnostnem razvoju. Tu so predstavljeni pojmi in koncepti, ki so izpostavljeni pri razvojnih ukrepih za Goričko. Za boljše razumevanje razvojnega potenciala ekovasi, je pomembno razumevanje teh pojmov. V tretjem vsebinskem sklopu so opisane izkušnje z ekovasi po svetu in razvojem ekovasi v Sloveniji. Opredeljena je zgodovina ustanavljanja ekovasi, gibanja za ekovasi–GEN in tudi dejavnosti, ki se izvajajo v okviru ekovasi. V tem delu je tudi krajša predstavitev dveh ekovasi. V zadnjem vsebinskem sklopu je opisano trenutno stanje na Goričkem ter prikaz, kako se s problematiko soočajo trenutno in hkrati, kako so to počeli v preteklosti. V zadnjem delu je prikazano, kako bi bilo možno vplesti principe in dejavnosti, ki se že izvajajo v drugih ekovaseh na področje Goriškega. V sklepnem delu so povzete ključne ugotovitve.

2 EKOLOŠKI PROBLEMI IN NJIHOVO REŠEVANJE

2.1 ODNOS MED LJUDMI IN NARAVO

Antropocentrizem je nazor, ki loči človeka od ostalega sveta. Postavlja človeka v samo središče, ostali svet, pa presoja od zunaj kot predmet in to vrednoti, le z vidika koristi. Človek se vedno obnaša, kot da bi vedno deloval le za sebe. Antropocentrična etika je tako lahko le »normativno–deklarativna«. Ozadje za antropocentrično gledanje na svet, lahko iščemo tudi v t.i. stvarjenjskih religijah. V duhu antropocentrizma, podvrženosti ostalega sveta človeku in možnosti, da mu človek dominira in ga preoblikuje, so se razvijale tudi sodobne znanosti in prepričanje, da je sam človek s svojo inteligentnostjo, najpomembnejši prispevek na svetu. Vendar so tudi znanstveniki že dokaj hitro opozorili na preveliko navdušenje nad tem, kaj vse zmore človek (Mlinar 2014, 119–121).

V antropocentrizmu se naravo obravnava le posredno. Narava človeka le obkroža in ni središče. Narava sama po sebi nima neke absolutne vrednosti (Ferry 1998, 21). Ko zaradi problemov, ki jih človek zadaja naravi in svojemu (naravnemu) okolju, antropocentrizem zajame dvom, pride do krhanja tega nazora v smeri oblikovanja novega nazora, ekocentrizma.

V šibkem antropocentrizmu se po ekocentričnem nazoru tudi določenim 'nečloveškim' bitjem pripisuje moralni pomen. Na primer, vsa bitja je potrebno obravnavati kot pravne subjekte po »naravni pogodbi«; od živali do dreves. Vendar pa se v tem novem okviru še vedno določa pretežno po utilitarističnem načelu, bistvenem za obdobje individualiziranega kapitalizma; a se vsaj deloma stremi tudi k temu, da se trpljenje drugih bitij na svetu zmanjša in poveča tudi njihova blaginja. Na ta način, kako temeljito se krha antropocentrizem, se poraja ekologija kot antropocentrizmu alternativni pristop, celo nazor. Ločimo globoko ekologijo in plitvo oz.

okoljsko ekologijo. Globoka ekologija je (radikalna) kritika modernosti, kapitalizma in potrošništva. Njena prisotnost med ljudmi pa je v veliki meri tudi posledica gospodarske razvitosti oziroma zrelosti. Zaradi nujnega gospodarskega razvoja naravovarstvena vprašanja v nerazvitih državah niso tako pomembna, čeprav je okoljska problematika ravno tam pogosto najhujša. Drugače je v gospodarsko razvitejših državah. Naravovarstveniki so prav v razvitih državah največji kritiki obstoječega kapitalističnega sistema. Hkrati s tem je tudi množičnost naravovarstvenikov prav v teh državah največja (Ferry 1998, 22–23).

Ugotovimo lahko, da radikalno nasprotovanje antropocentrizmu, je pravzaprav neantropocentrizem. Neantropocentrizem vidi notranjo intrinzično vrednost vse narave, tako žive in nežive, neodvisno od človeškega vrednotenja. Za razliko od antropocentrizma, ki se vselej oklepa človeškega utilitarizma, intrumentalizacije in resursizma (Mlinar 2014, 123).

Ekocentrizem je torej moč razumeti kot nazor, kjer je človek še vedno, ali bolje rečeno, znova del narave. Z rastlinami, živalmi in ostalim svetom nežive narave se mora ravnati s spoštovanjem. Človek ni nad naravo samo, ampak je del celotne narave in razmerij, ki vladajo v njej (Bukovnik 2010, 7).

2.2 EKOLOŠKO/OKOLJSKA ETIKA

Vse etike temeljijo na predpostavki, »da je posameznik član skupnosti med seboj neodvisnih delov«. Medtem, ko posameznika nagon spodbuja k tekmovanju za svoj položaj v družbi, ga njegova etika spodbuja k sodelovanju (Leopold v Mlinar 2014, 133).

Lah *okoljsko etiko* opredeljuje kot »vodilo za presojo okoljskih razmer (v svetu ali posameznih skupnostih) ter reševanje okoljskih problemov, varovanje kulturne dediščine, zaščito zdravja in svobodo gibanja, sonaravno usmerjanja razvoja in obvladovanje tveganj« (Lah 2002, 136). Nekoliko širše opredeli *ekološko etiko*, ki je »nazorsko (filozofsko) pojmovanje narave in našega odnosa do nje na podlagi npravstvenih pravil in moralnih

vrednot«. Dalje jo deli na egocentrično, antropocentrično in ekocentrično. Prva od naštetih zagovarja interese posameznika, oz. posameznih skupin. Antropocentrična zagovarja koristi za človeka, misleč na človeštvo v celoti. Ekocentrična etika pa v ospredje postavlja naravo (Lah 2002, 63).

2.3 VZROKI ZA EKOLOŠKE/OKOLJSKE PROBLEME

Kirn, Lah in Plut ugotavljajo, da je izvor okoljskih problemov današnjega časa družbeno antropološki. Človek je vzrok za okoljske probleme. Izvori ekoloških problemov so različni. Ekološki problemi so lahko: tehnološki, antropološki, biološki, ekonomski, demografski in tudi drugačnega izvora. Če ugotovimo izvor težav, lahko tako posledično tudi rešujemo probleme. Izvor okoljskih problemov, ki jih poznamo danes, so pravzaprav dveh vrst; naravni in antropogeni, oziroma sociogeni. Težko ugotavljamo mejo med naravnimi in antropogenimi dejavniki, odločujočimi za nastanek okoljskih problemov. Vzroki za ekološke probleme so lahko zakriti, predvsem zaradi zamika vzrokov negativnega delovanja v preteklost. Še danes so mnenja o nastajanju globalnih podnebnih sprememb, ki jih zaznavamo dandanes, deljena; vendar pretežno prevladuje mnenje, da so za nastajanje le-teh glavni krivec fosilna goriva (Kirn, 2004, 45–46).

Produkt človekovega delovanja – tehnologija, ima dvojni značaj; naravnega in družbenega, tj. »umetnega«. Na podlagi svoje dvojnosti predstavlja tujek v biosferi. Interesi človeka v različnih sferah življenja se udejanjajo prav v tehnologijah, kjer pa slednje pogosto »prihaja v konflikt z obstoječo dejanskostjo narave«. Nezaželene posledice delovanja tehnologij, čeprav jih lahko do neke mere predvidimo, človeka najbolj ogrožajo. V začetku, ko spoznavamo novo tehnologijo, se največkrat še ne ve, kakšne posledice ima lahko ta tehnologija na dolgi rok. Seveda je najboljšše, da se že na začetku izključijo možnosti za njeno negativno delovanje. A s tem se običajno ubadamo šele, ko se pokažejo negativni učinki delovanja tehnologij. Na primer, znanost si rada lasti zasluge za zelene posledice uporabne vrednosti; pri

nezaželenih, pa se rada obira. Vprašamo se torej lahko, tudi o njeni odgovornosti za nezaželene posledice. Lep primer takega kontradiktornega tehnološkega razvoja je industrijsko intenzivno sodobno kmetijstvo (Kirn 2004, 46–49).

Po Kirnu predstavlja največji izvor okoljskih problemov, poleg tehnologije, »specifičnost ekonomskih odnosov«. V blagovno–tržni proizvodnji naravni viri postajajo blago. To pa predstavlja popolnoma drugačen odnos do narave, kot v naravni proizvodnji. Ugotavlja tudi, da tudi socialistični odnos do narave ni bil nič drugačen (nič boljši) kot kapitalistični. Ohranjanje narave in naravnih virov namreč ne v enem ne v drugem okviru ni predstavljajo in še vedno ne predstavlja nekaj pomembnega v proizvodnji dobrin. Zaradi kritike javnosti, da je s takim izhodiščem nekaj hudo narobe in tudi zaradi varčevanja z dobrinami, je celo prej prišlo do boljših ekoloških praks v kapitalističnem gospodarstvu (Kirn 2004, 61).

Med ekonomijo in izkoriščanjem narave prihaja do treh temeljnih razmerij:

- Okoljsko razdiralna ekonomija, ki je neuspešna in nerentabilna,
- okoljska razdiralna ekonomija, ki je uspešna,
- uspešna ekonomija, ki pa je okoljska sprejemljiva (Kirn 2004, 61).

Cilj, za katerim stremimo, je zadnja možnost, ki predstavlja uspešno ekonomijo, ki je hkrati okoljsko sprejemljiva. Ta pogled se uveljavlja zadnjih dvajset let. V želji za maksimalnimi dobički je bila po drugi svetovni vojni na pohodu predvsem takšna ekonomija, ki je spodbujala produktivnost dela v povezavi z tehnološkimi inovacijami, ne glede na (negativne) ekološke posledice. Na tej osnovi se je porabljal vse manj dela, vse več kapitala in, kar je za okolje bržkone najbolj obremenjujoče, do 30-krat več energije kakor poprej. Kar je eden od vzrokov ekoloških zaostrovanj, do katerih je prišlo že v 70–tih letih prejšnjega stoletja (Kirn 2004, 61).

Obremenjevanje okolja je odvisno tudi od samega števila ljudi. To število pa ne gre jemati dobesedno in neposredno. Odvisno je namreč tudi od odnosa teh ljudi do narave, od tega, koliko (naravnih virov) ti ljudje trošijo in, kako s tem obremenjujejo okolje? Z drugimi

besedami, večje število revežev lahko manj obremenjuje okolje kot manjše število bogatih. (Kirn 2004, 62) Ne pomeni pa to, da morajo svetu zavladati reveži, da bi rešili okoljske probleme. Najti je treba novo točko skromnosti v odnosu ljudi do narave in v bolj znosnem trošenju neobnovljivih naravnih virov; to je povezano tudi z drugačnimi razmerji med ljudmi samimi (manj neenakosti). Kar seveda ni lahka naloga.

2.4 EKOLOŠKA/OKOLJSKA ZAVEST

Pojem *ekološke zavesti* predstavlja sklop etike, izobraževanja, psihologije itd. Pomeni razumno, strpno in premišljeno ravnanje ljudi z okoljem (Husič 2011, 7). Ekološko zavest lahko razumemo kot bistvo za ustvarjanje pogojev za rešitev ekološke krize. Odgovornost za ekološko zavest se začne pri posamezniku. Ko govorimo o ekološki krizi, lahko prav tako govorimo o krizi ekološke zavesti (Vuk 2000, 31).

Na način, kako ljudje obremenjujejo okolje, vplivajo tudi njihove vrednote o naravi. Najbolj radikalni pogled v smeri globinske ekologije, bi sodil k ekocentrični ekološki/okoljski zavesti. V tej, bolj radikalno naravnani smeri, je reševanje ekoloških problemov možno le na način popolnega preoblikovanja dosedanje produkcije, potrošnje ter celotne zavesti, kakor tudi kulture, političnih in ekonomskih institucij. Ljudje, ki vidijo reševanje okoljske krize v tej smeri, trdijo, da je za ekološko krizo kriv sam sistem, ki stremi za dobički in gospodarsko rastjo. Spet drugi trdijo, da je reševanje ekološke krize možno z gospodarsko rastjo na eni strani in z varovanjem okolja na drugi strani. Da torej za reševanje okolja niso potrebne korenite družbeno-politične spremembe samega sistema, ampak predvsem ustrezna sprotna ukrepanja; z izobraževanjem, ekotehničnimi inovacijami, ekonomskimi in pravnimi instrumenti ter, kar je običajno nepredstavljivo težko, če že ne povsem utopično, s spremembami vrednot. V tej miselnosti, ki je tudi prevladujoča, gre za družbenoreformno ekološko zavest (Kirn 2004, 64).

Nekateri, bolj optimistični, ali pa kratkovidni, kakor se vzame, so mnenja, da bosta znanost in tehnika vedno sposobni reševati okoljske probleme, saj se narava lahko brezmejno preoblikuje in koristi človeku. Gre za scientistično–tehnicistično reformno usmerjeno ekološko zavest. Povsem drugačen pogled ima naturalistična ekološka zavest, ki pričakuje od ljudi, da se bodo vrnil k bolj enostavnim, prvinskim oblikam življenja. Gre za sonaravni način življenja, ki je preprost, energetsko in tehnično manj intenziven. Gre tudi za načelo, da »narava zna najbolje«, ne pomeni pa, da gre za način življenja, ki bi se vrnil v preteklost, v »čas sveč in volovskih vpreg« (Kirn 2004, 65).

Končno, biološko–deterministična ekološka zavest je bolj črnogleda, vidi človeka kot zmoto v naravnem sistemu. V njegovem biološkem bistvu vidi izvor sodobne ekološke krize. Če človek ne bi obstajal, trdi, bi bil svet bolj poln in trajnejši. Kot celoto vseh živih bitij in človeka na tem planetu vidi ekocentrizem kot ekosistemsko skupnost (Kirn 2004, 65–66).

3 RAST, RAZVOJ IN NAPREDEK TER TRAJNOSTNI RAZVOJ

3.1 RAST, RAZVOJ IN NAPREDEK

Da bi nakazali, kako se sicer pozitivno naravnani koncepti, ki služijo blaginji človeka, lahko zapletejo v protislovje s koncepti, ki opisujejo blaginjo narave in bitij v njej, bomo obravnavali ter primerjali nekaj ključnih pojmov s tega področja.

Pojmi rast, razvoj in napredek so potrebni našega razločevanja. Rast in razvoj sta proti napredku, ki je bolj vrednotno naravnani, obči kategoriji. *Napredek* predstavlja pozitivno vrednoten razvoj. Malokdaj se pojavlja v negativnem smislu. Ima dva elementa; čisto opisnega in vrednotnega. V čisto opisnem elementu pomeni, da je sprememba določene vrste pač bila narejena. V vrednotnem smislu je sprememba boljša od standardov in meril. *Razvoj* je za razliko od napredka lahko tudi regresiven, kar je odvisno od vrednotne presoje. *Rast* je koncept, ki se je na družbenoekonomsko področje prenesel iz biološkega sveta, kjer je primarno pomenil količinske in tudi kakovostne spremembe. V ekonomskem smislu zato rast pomeni–predstavlja predvsem količinsko spremembo, kar na žalost pomeni osiromašitev pomena tega pojma od pomena izvirnega biološkega področja (Kirn 2004, 71–73).

Razvoj običajno razumemo kot proces, ne pomeni pa razvoj nujno rasti. V ekonomskem smislu je ameriški predsednik Truman po koncu druge svetovne vojne prvi določil BDP za merilo razvoja, ki naj bi obenem predstavljal tudi merilo za razvitost. Kot ključni element družbenega razvoja se je v tistem času upošteval razvoj industrije (Mlinar 2014, 209).

Napredek, ki bi veljal za vse na vseh področjih, je glede na vse povedano ideološka konstrukcija in obenem utopična želja. Isti napredek se lahko pokaže kot delen, že zaradi

onesnaženosti okolja. Hkrati s tem se v 70-tih pokaže še, da kakovost življenja in BDP le nista popolnoma povezani kategoriji. Napredek bi moral biti tudi moralni napredek. Če moralni napredek nazaduje, drugi pomeni napredka, kot so; tehnološki, znanstveni, ekonomski in idr., izgubijo svoj smisel. Prav tako, če se v zadostni meri ne rešijo naraščajoči ekološki problemi, vsi ostali napredki nimajo prihodnosti (Kirn 2004, 75).

Večinoma se verjame,1 v napredek znanosti in v ekonomsko rast. Ta vera v napredek, ki bi vsem prinesel blagostanje, ni omejena le na zahodni del sveta. Pokazalo se je, da je bil v tistem času optimizem v napredek znanosti vseeno prevelik. Razvoj v tretjem svetu ni sledil modernizaciji, oz. poizkusu posnemanja zahodnega stila življenja. Prinaša mnoge ekološke nesreče, zaradi malomarne rabe, ali še preprosteje, nesonaravne zasnove in običajne rabe novih tehnologij. Skratka, kakovost življenja ni sledila gospodarski rasti. Leta 1972 izide odmevna knjiga Meje rasti Meadowsa in sodelavcev, ki pomeni odmevno kritiko ideje o neomejeni rasti na omejenem planetu. V približno istem obdobju avtor Roegen, ki naravo vidi skozi entropijsko zanko, prizna, da ne vidi rešitve za ohranjanje narave, zaradi protinaravnega delovanja človeka. Tudi z omejevanjem rasti in raznimi oblikami bolj ustaljene ekonomije po Roegenovem mnenju ni mogoče uiti degradaciji omejenih neobnovljivih virov energije in surovin in dolgoročnemu osiromašenju biosfere. V *trajnostnem razvoju*, ki je še vedno bolj projekcija, kakor pa jasna rešitev, se išče odgovor in pomiritev za te težave entropijske zanke (Kirn 2004, 90–91).

Rast, sama po sebi, torej še ne pomeni blaginje. Visoka stopnja rasti je pomembna za industrializacijo nekega območja. Za blaginjo in visok življenjski standard pa ta količina energije, ki je potrebna za rast, ni več tako pomembna. Povezava med ekonomsko rastjo, rastjo ravni produkcije, porabe energije in kakovostjo življenja ni razvidna ali enoznačna. Že v 70-tih, se že pokaže, da so ekonomski kazalci produktivnosti in kazalci rasti potrebni dopolnitve, vsaj s socialnimi kazalci razvoja (Kirn 2004, 91).

Za razvoj antropocentričnih projektov, na ravni države, podjetij, posameznikov in političnih strank, je prevladujoča, če že ne skoraj edina rešitev eksponentna rast. Družbeni napredek in

ekonomska rast sta zato postala sinonima. V določenih razmerah in v določenem (krajšem) obdobju, je rast sicer lahko sprejemljiva. Rast spravi stvari v tek, v gibanje. Z eksponentno rastjo, bi se naj rešila brezposelnost, revščina in drugi problemi, ki pestijo sodobni svet. S koncem eksponentne rasti, naj bi bilo tudi konec napredka. A, če eni vidijo eksponentno rast kot rešitev, drugi obravnavajo rast kot vzrok za probleme. Trajna eksponencialna rast izhaja iz miselnosti, da planet lahko sprejema neomejeno mero onesnaženja, hkrati pa, da so naravni viri neizčrpani (Kirn 2004, 95–97). Vendar to ne drži, na dolgi rok je tak pristop nesprejemljiv. Na dolgi rok vodi v krizo.

3.2 TRAJNOSTNI RAZVOJ: PRAVA IDEJA, A ABSURDNA APLIKACIJA

Nedvomno je trajnostni razvoj zelo razširjen in na splošno uporabljen koncept, povezan s poskusi reševanja okoljskega problema. Vprašanje je, če vemo, kaj trajnostni razvoj dejansko je?

Trajnostni razvoj je pomemben pojem, ki olajša razpravo o reševanju okoljskega problema. Zato je vreden obrazložitve in obravnave, saj se pojavlja tudi v razvojnih dokumentih na ravni EU, na ravni posamezne države in tudi na nižjih ravneh, vse tja do ravni občin. Omogoča pripravo smernic prihodnjega razvoja, s težnjo po celostnem reševanju okoljskih, kakor tudi ostalih družbenih problemov. Obravnava tega koncepta v sami nalogi, je torej potrebna, med drugim tudi zato, ker je po pregledu razvojnih strategij, prav trajnostni razvoj tisti osrednji pojem, ki bi naj tudi na Goričkem v Prekmurju spodbudil razvoj in obrnil slabe socialne in ekonomske kazalce v drugačno smer, v prid tega območja.

Do neke mere, je vsaka razvojna vizija problematična, ker razvoj zasnuje s kontradiktornimi elementi, načrtovanimi za reševanje problemskega stanja. Podobno je na Goričkem; na eni

strani, je načrtovana eksponentna rast gospodarstva, po drugi strani, pa naj bi se taista rast dosegla s trajnostnim razvojem in ohranjanjem narave. Na eni strani se torej razvojna vizija Goričkega z zaščito in ustanovitvijo Krajinskega Parka Goričko, zakonsko zavezuje ekocentrični etiki. Po drugi strani, se na istem področju, a na podlagi drugih zakonskih meril, podvrže antropocentrični logiki. Problem je v tem, da antropocentrična logika pogosto ruši ekocentrično etiko, zato dejavnosti, ki ju sproža en ali drugi smoter, izničujajo ena drugo. In prav trajnostni razvoj (in dejavnosti v okviru trajnostnega razvoja), naj bi bile tiste bližnjice, s katerimi bi premostili prepad med obema pristopoma, oziroma okoljski problem Goričkega.

Da bi bolje razumeli domet koncepta trajnostnega razvoja, (angl. sustainable development), uporabimo njegove opredelitve. V poročilu *Naša skupna prihodnost*, ki ga je leta 1992 izdala Svetovna komisija za okolje ZN, je trajnostni razvoj opredeljen kot: »Trajnostni razvoj je takšen razvoj, ki zadošča današnjim potrebam, ne da bi pri tem ogrožal možnosti prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam« (Drevenšek 2002, 831).

Seveda se lahko takoj vprašamo, kakšne bodo prihodnje potrebe (prihodnjih generacij)? Ker tega nihče natančno ne zna določiti, se lahko vprašamo, če takšna osnovna definicija ni preveč ohlapna. Ali pa, mar je prav ta ohlapnost tista lastnost, ki nam omogoča predvidljivost in zmožnost uporabe tega koncepta danes (in za prihodnost)? »In čeprav je trajnostni razvoj nedvomno prava smer razmišljanja, "lahkotnost" in "enostavnost" razprav zbujeata dvom v resnost pristopov in vsiljujeta domnevo, da bo pri uresničevanju tega kompleksnega in radikalnega koncepta še veliko zagat« (Kos 2004, 332).

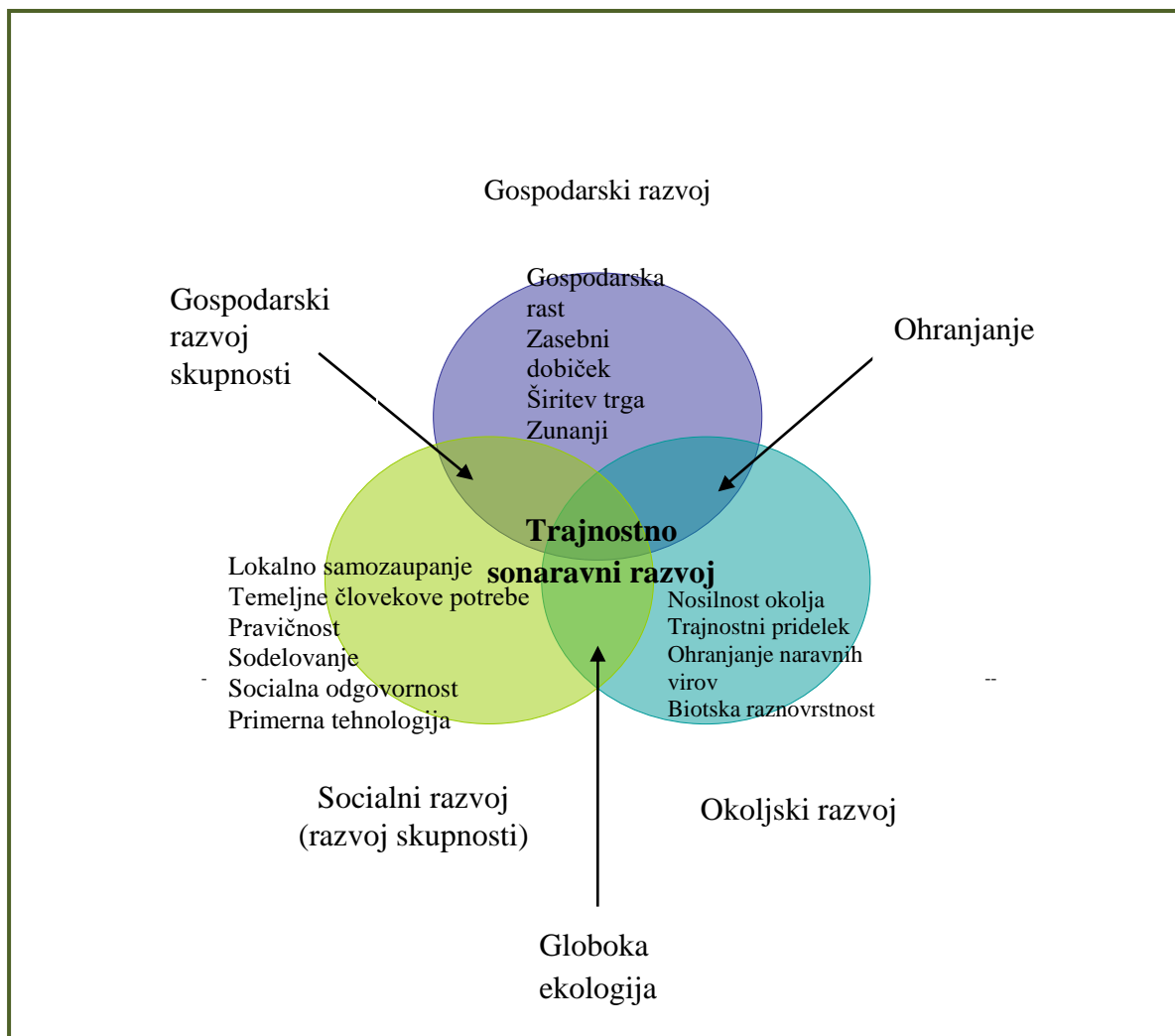
Lah se sprašuje podobno; razvoj česa pomeni trajnostni razvoj, ki napoveduje prihodnost? Predvsem ugodnih razmer, oz. kakšnih razmer? Hkrati pa se je potrebno zavedati, da so prav trajne ovire razvoja in trajni pojavi, ki so lahko škodljivi. Prav zaradi tega je Svet za varstvo okolja RS priporočal dopolnitev trajnostnega razvoja v *sonaravni trajnostni razvoj*. S tem bi se »podčrtala uravnoveženost v naravnem in usklajenost v ekonomskem razvojnem pogledu« (Lah 2002, 5).

Če nekoliko ironiziramo, politike skrbi, da bi zaradi abstraktnosti in neizrecnosti izraza trajnostnega razvoja lahko ob njegovem omenjanju kaj pozabili, za kar se oni čutijo poklicane zavzemati. Leta 2015 je bila na vrhu OZN sprejeta Agenda 2030 za trajnostni razvoj. Je soglasni dogovor držav za doseganje silno heterogenih ciljev: odpravo revščine, zmanjšanje neenakosti, zagotovitev napredka ter zaščite okolja za nas in naše zanamce. V agendi se prepletajo (vsaj) tri dimenzije trajnostnega razvoja; ekonomska, socialna in okoljska. Hkrati s tem, se še dopolnjuje s 17 cilji, ki jih bo potrebno uresničiti do 2030. Cilje naj bi uresničevale tako države v razvoju kot tudi razvite države. Poglejmo, kaj cilji v tem smislu so: »Odprava svetovne revščine, odprava lakote skrb za zdravo življenje, dostopnost do kakovostnega izobraževanja, enakopravnost spolov, dostop do vode za vse, dostop trajnostnih sodobnih virov za vse, spodbujati trajnostno in vzdržno gospodarsko rast in dostojno delo za vse, zgraditi vzdržljivo infrastrukturo, zmanjšati neenakost med državami in znotraj njih, poskrbeti za varna trajnostna mesta in naselja, zagotoviti trajnostne načine in porabe, sprejeti nujne ukrepe za boj proti podnebnim spremembam, vzdržno uporabljati in ohranjati vodne vire za trajnostni razvoj, varovati in obnoviti kopenske ekosisteme ter spodbujati njihovo trajnostno rabo in preprečiti izgubo biotske pestrosti, v okviru trajnostnega razvoja spodbujati miroljubne in vključujoče družbe za trajnostni razvoj, zadnji, 17. cilj je okrepitev načinov in sredstev za izvajanje ciljev in oživitve globalnega sodelovanja za trajnostni razvoj« (MZZ 2016).

Stroke so nekoliko izbirčnejše od politike, ko izraz trajnostni polnijo z ustrežno vsebino. Opredelitve v geografskem terminološkem slovarju so različne trajnostni, trajnostno sonaravni in sonaravni razvoj. Torej ne gre za sopomenke. »Trajnostni razvoj je trajnostna usmeritev družbe, usklajena, uravnotežena z naravnimi razmerami, ki ohranja okolje in naravne vire za prihodnost«. Trajnostni sonaravni razvoj se definira kot »skladen regionalni razvoj v okviru nosilnosti okolja in smotrne rabe vseh razpoložljivih gospodarskih, infrastrukturnih in človeških virov«. Je razvoj človeške družbe, predvsem gospodarski del, ki je složen z naravo in pokrajino ter njuno zmogljivostjo. Pri tem je pa vseeno treba opozoriti, da ljudje različnih strok uporabljajo različne pojme (Plut 2010, 55). Seveda je na prvem mestu vprašanje prevoda angleške besede »sustainable«, ki dejansko pomeni »zadržan in

vzdrževan«, kar v osnovi ne predstavlja časovne dimenzije (kot jo daje izraz 'trajno'). Vendar pa je uporaba izraza 'trajnosten' prišla pri nas že tako daleč, predvsem na zakonodajnem področju, da je pomembno, da se izraz ohrani, obenem pa se omeni večplastnost pomen tega izraza (Pirnat v Plut 2011, 55).

Slika 3.1: Vsebinska polja trajnostno sonaravnega razvoja.

Vir: Bell in Morse (2003 povz. iz Plut 2011, 54).

Slika 3.1: prikazuje »trajnostno sonaravni razvoj«, ki bi naj bil tak razvoj, ki ne ogroža virov, ki jih potrebujejo prihodnji rodovi in hkrati zadovoljuje potrebe človeka. Tak razvoj je opredeljen kot »povezovanje, soodvisnost, sožitje treh ločenih polj: gospodarstva, okolja in družbe« (Plut 2011, 54).

Dresner je mnenja, da je bil v začetku trajnostni razvoj predvsem »retorično polnilo« in tudi praktično nesmiselna strategija. Sicer ni brez vrednosti, a je bil spočetka rabljen kot koncept za prebujanje interesa javnosti. Žal ga današnji sistem gospodarstva operativno ni zmožen vključiti, zaradi njegove preveč pestre družbene, okoljske in kulturne konotacijske razpršenosti. 'Trajnostni razvoj' bi naj bil nekaj bolj razpoznavnega, če naj bi ga ekonomija bila sposobna uporabljati. Ponujal naj bi spremembe, ki bi bile lahko prepoznane prek klasičnega modela potrošništva in bi s tem pridobil naklonjenost gospodarstva (Dresner v Mlinar 2014, 208).

3.3 SOCIOLOŠKI PRISTOP: TRI RAVNI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Sociološki premislek o načinu razumevanja koncepta trajnosti daje nekaj obetov, da bi se morda dalo z bolj premišljenim pristopom izviti iz zadreg pretirane rabe tega pojma za razne namene. Kot pravi Kos, raba trajnostnega razvoja postane bolj jasna, ko ga razdelimo na tri strukture; analitično, normativno in strateško raven (Kos 2004, 332–339).

3.3.1 ANALITIČNA RAVEN

Na analitični ravni merimo pojavnost empirično in ugotavljamo posledice »produkcije in reprodukcije sodobnih družb« na okolje. Objektivno izberemo najbolj trajnostna in netrajnostna ravnanja. Pri tej izbiri je potrebna ocena, »nosilne sposobnosti okolja in realno

predvidevanje tehnoloških inovacij, ki bi lahko vplivale na bolj trajnostno rabo naravnih virov«. Za informacije o »doseganju in preseganju nosilnih sposobnosti, naj bi prispevala ravno analitična raven. Analitska raven, pa nam da tudi bistveno informacijo tem, »koliko časa imamo ob določenih pogojih, še na voljo za preprečevanje nepovratnih okoljskih škod« (Kos 2004, 336).

3.3.2 NORMATIVNA RAVEN

Normativna raven bi bila razkorak med odzivanjem družbe na dognanja analitične ravni o posledicah na okolje pri rabi naravnih virov. Ta odzivanja so lahko zelo različna, od zavedanja in spreminjanja dejanj iz netrajnostnih v trajnostna, do popolne ravnodušnosti. Na tej ravni je že prisotnih toliko dejavnikov, da ne moremo več natančno napovedati dogodkov, četudi si pomagamo z analitičnimi metodami. Lažje pa je ugotavljanje povezav med »stopnjo ekonomskega razvoja, družbeno neenakostjo in pripravljenostjo na okoljsko motivirane spremembe« (Kos 2004, 336). Pri normativni ravni, pri oceni trajnostnega razvoja, lahko ugotovimo, katere skupine se aktivno odzivajo. Največje razlike se lahko pričakujejo na globalni ravni zaradi družbenih razlik, ki še nikoli niso bile tako velike, kot so danes (Kos 2004, 337).

3.3.3 STRATEŠKA RAVEN

Zaradi razlik med analitično in normativno ravni je otežena neka enotna strategija trajnostnega razvoja. Trajnostni cilji morajo biti prilagojeni različnim pogojem na vseh nivojih, tako lokalno kot tudi globalno. Prav zaradi tega, je tako pomembna strateška raven. Oblikovanje politik trajnostnega razvoja, je v tem smislu zelo zahtevno dejanje in v večini primerov presega upravljalvske sposobnosti in znanje velike večine. Kar je eden od

poglavitnih razlogov za »pavšalne obrazce in nezmožnost preseganja vsečne deklarativne ravni izrekanja za trajnostni razvoj« (Kos 2004, 338).

Prikazana trodelna struktura trajnostnega razvoja nam ponazori kompleksnost tega koncepta. Izmenjava informacij in vzpostavitev dinamičnega ravnotežja med okoljskimi, socialnimi ter ekonomskimi deli trajnostnega razvoja bi prispevala, da bi prišlo do boljšega sodelovanja med različnimi strokami pri razvoju samega koncepta.

4 EKOVAS: OPREDELITEV, NAČELA, PONAZORITVE

Če vtipkamo v računalnik angleško različico izraza ekovasi, tj. »ecovillage«, nam eden bolj znanih iskalnikov navrže kar več kot 1700000 zadetkov. Kaj lahko ta številka pomeni? Če nič drugega, nam ob prvem stiku s tem pojmom pove, da ekovasi niso tako nepoznan pojav v svetu kot bi si lahko predstavljali, če ne poznamo dobro te tematike. Po drugi strani pa so, ekovasi relativno slabo raziskane. Vendar so po mojem pomemben doprinos k temu, kako bi lahko bila organizirana človeška družba na bolj trajnostni način. So pokazatelj, kako bi ljudje lahko živeli v večjem sozvočju z naravo in do drugih ljudi.

4.1 DEFINICIJA EKOVASI

Enostavna definicija *ekovasi* praktično ni mogoča, že zaradi tega ne, ker bi morali doreči, v katerem okolju se nahaja, kakšne velikosti je in še mnogih drugih socialno–ekonomskih dejavnikov, ki lahko povečujejo variabilnost pojava. Prav tako ne obstaja idealno tipski model ekovasi, po katerem bi se lahko zgledovali.

Nekateri uporabljajo za te skupnosti tudi termin *ekološka naselja*, vendar v nalogi uporabljam direktni prevod »ecovillage ~ ekovas«. Batič (2010) pojmuje skupnosti, ki so bolj urbana, kot ekonaselja, in skupnosti, ki so bolj ruralna, kot ekovasi.

Izraz ekovas (angl. Ecovillage), se je prvič pojavil pri pripravi na seminar za Gaia Trust leta 1991 na Danskem. Na povabilo Roberta Gilmana so prvič prišli skupaj predstavniki trajnostnih skupnosti iz celega sveta. Na povabilo so se odzvale zelo različne skupnosti iz celega sveta. Med njimi so bile tudi take, ki so že obstajale dalj časa in razne druge, vse do novoustanovljenih skupnosti. Na tem srečanju so bili na primer predstavniki prve skupnosti z ekološkim pridihom Solheimer, katere začetki segajo v leto 1931. Prav tako so bile med njimi tudi predstavniki danes zelo poznanih skupnosti Findhorn na Škotskem, Crystal Waters iz Avstralije in predstavniki Lebensgartna iz Nemčije. Vse te skupnosti so imele skupno vizijo življenja v majhnih skupnostih in prav zaradi tega, je prišlo do pobude za izrazom – ekovas. Bili so mnenja, da izraz trajnostne skupnosti ne posreduje dovolj dobro pravega sporočila teh skupnosti. Na tem srečanju so se posvetovali tudi o definiciji teh skupnosti; od vseh predlaganih je bila najbolje sprejeta Gilmanova (Jackson 2002).

Gilman je eden prvih, ki se je ukvarjal s samo definicijo ekovasi. Gilman je takrat prvič v svojem prispevku »The Eco-village Challenge« definiral ekovas kot: »Celovito zajeta naselbina po meri človeka, katere aktivnosti ljudi so na neškodljiv način integrirana v naravo na način, ki podpira človekov razvoj in se lahko nadaljuje v neskončno prihodnost« (Gilman 1991).

Poizkus definicije za boljše razumevanje avtor razširi še z dodatnim opisom vsake značilnosti:

- Velikost ekovasi, naj bo takšna, da se bodo posamezniki v skupnosti počutili kot del te celote. Pomembno je, če ima posameznik občutek, da lahko doprinese nekaj in ima vpliv na samo odločanje v skupnosti in hkrati, da lahko sam vpliva na razvoj skupnosti. Kot pravi Gilman, bi gornja meja, da bi se človek res počutil tako, šteje približno 500 ljudi. V bolj izoliranih in stabilnih skupnostih se šteje tja do 1000 ljudi. Medtem, ko je za bolj moderne postindustrijske skupnosti ta številka dostikrat celo manjša od 100 ljudi.

- Da bi skupnost delovala, morajo biti v tako skupnost vključene vse osnovne funkcije, ki jih ljudje potrebujejo pri svojem življenju: streha nad glavo, zagotavljanje hrane, prostočasne aktivnosti, delo, prostori za druženje in trgovina. Kar je pglavitna razlika od modernih skupnosti, tako urbanih kot ruralnih, kjer so te funkcije, ki jih človek potrebuje v svojem življenju, največkrat ločene. To seveda ne pomeni, da so take skupnosti popolnoma samozadostne in ločene od lokalnega okolja. Prebivalci take skupnost potrebujejo seveda bolnice in druge storitve, ki jih sami (običajno) ne morejo opravljati v okviru ekovasi.
- Da bi bile ekovasi dejansko »neškodljivo vključene v naravo«, je razlog, zakaj je vasi dodan ekološki pogled. Hkrati, pa to pomeni, da je koncept ekovasi idealen odnos med ljudmi in drugimi oblikami življenja - ljudje živijo v sožitju z naravo in ji ne poizkušajo dominirati. Hkrati so zavezani ciklični uporabi (odpadnih) materialov, na način, da se le-ti uporabljajo čimvečkrat in se po enkratni uporabi ne zavržejo. To tudi pomeni, da se v ekovasi uporabljajo namesto fosilnih goriv, obnovljivi viri energij: sončna, vetrna in druge oblike. Ekovaščani so zavezani tudi kompostiranju, recikliranju, kolikor je to mogoče, in izogibanju uporabi škodljivih in nevarnih snovi za okolje.
- »Zdrav človekov razvoj«, zajema vse vidike razvoja človekovega življenja: fizični, mentalni, čustveni in duhovni vidik. Ta zdrav človekov razvoj je primarno vključen v celotno skupnost in se ne navezuje le na delovanje ali počutje posameznika.
- Nadaljevanje razvoja v neskončno prihodnost, je trajnostni vidik, ki pomeni, da je v načelu čimbolj pravičen in neizkoriščevalski do drugih delov sveta, tudi do bodočega življenja ljudi. Ni odvisen do kapitala, ki je akumuliran z netrajnostnimi ravnanji v drugih delih družbe. Torej se osnujejo take skupnosti, ki so vključene v naravno okolje in (čimbolj) obsegajo vse dejavnosti, ki jih človek potrebuje za svoje življenje (Gilman 1991).

Zgoraj opisana definicija Gilmana izvira iz leta 1991, vendar še vedno deluje dovolj povezovalno tudi danes in hkrati pokaže uvid v to, kakšne bi take skupnosti naj bile.

Batič definira ekovas »kot naselje, oblikovano s soodločanjem prebivalcev, ki omogoča dolgoročno trajnost in harmonijo« (Batič 2000).

Zupan, ustanovitelj in skrbnik spletne strani ekovas.si, ki povezuje isto misleče o ekovaseh pravi, da: »da so z izrazom ekovasi mišljena trajnostna naselja na splošno«. Gre predvsem za boljše kvaliteto bivanja, ne glede na to, kje se taka naselja nahajajo. Lahko je to mestno okolje ali nekje na podeželju. Osrednje mesto, oziroma vozlišče teh naselij, je sožitje med naravo in ljudmi. Polno življenje naših prihodnjih rodov bo možno šele, ko bodo naša ravnanja neškodljiva do naravnega okolja V Sloveniji so na tak trajnostni način pogosto živele že naše babice in dedki. Tu avtor vidi potrebo po združevanju starega in novega z vrednotami in povezanostjo iz preteklosti (Ekovas 2016).

Ekovasi so lahko visoko tehnološke naselbine v razvitem svetu ali pa afriške male vasice - pomembno je predvsem, da so zavezane trajnosti. Zmotno je prepričanje, da gre le za ekološke zgradbe, kar ljudje običajno najprej opazijo (Zupan 2009). Izraz ekovas »ecovillage« nas sicer napeljuje, da so te skupnosti le ruralne, vendar pa obstajajo ekovasi tudi v mestih. Takih primerov skupnosti je sicer zelo malo, saj jih je v urbanem okolju dosti težje ustanoviti. Pomembno je pri tem poudariti, da take skupnosti zasledujejo načela trajnosti, predvsem, ko so vključene funkcije vsakodnevnega življenja v bližini. Primer takega naselja je na primer BedZED z 82 enotami v Londonu. Poudarek te skupnosti je na ekologiji in pasivni gradnji in zbiralnikih vode. Glede na povprečje v Angliji imajo za 65% manjše račune za elektriko, za 56% manjšo porabo vode in številne druge ugodnosti (Jackson 2004, 7).

Ekovasi torej ne pomenijo enostavnega pobega v preteklost, ampak združujejo najboljše pristope modernosti, kot tudi preteklosti (GEN 2016).

Koncepte, podobne ekovasi in trajnostnemu razvoju, uporabljajo tudi pri gibanju znotraj iniciative *Tranzicijski mest* (Transition Towns). Tranzicijsko mesto ne gleda samo na človeka, ampak se navezuje na naravo, ki mesto obdaja. Kvaliteta življenja v mestu se spremeni na bolje, če se mesto prilagodi trajnostnemu sobivanju (z naravo). Vzorčni primer transformacije

takega mesta je mesto Curitiba v Braziliji. Gre za sožitje med mestom in naravo, ki ga obdaja. Evropsko mesto bi dandanes moralo porabit le dvajset odstotkov tistega, kar porabi trenutno, če bi prevzelo bolj sonaravna, trajnostna načela (Zupan 2009).

Zupan opredeljuje ekovasi s tremi poglavitnimi področji oz. načeli delovanja:

- *V skrbi za ljudi.* Zelo je pomembno, tako na osebni, kakor na ravni skupnosti, da res skrbimo za ljudi. Izzive predstavljajo tudi modeli upravljanja in odločanja, različnost ljudi, kakor tudi sestavljanje skupin.
- *Pravični deleži.* Delimo si en planet, najprej drug z drugim, a tudi s prihodnjimi rodovi in ostalimi živimi bitji. Viri niso neskončni, bilo bi potrebno zmanjšati porabo, hkrati pa vsem ljudem na zemlji zagotoviti zadovoljevanje osnovnih človekovih potrebščin. Prihodnost je torej v socialni ekonomiji in trajnostnim kmetovanjem, ki bi služila vsem ljudem.
- *V skrbi za naravo.* Način gradnje naj bo v skladu s posebnostmi bioregij. Z zaključenimi krogi, kakor sistemi delujejo v naravi. Delovati v sozvočju z naravo in ne proti njej. Paziti predvsem na to, da se naravni viri ne porablajo prej, kot se obnavljajo (Zupan 2009).

Krožni sistem narave deluje po načelu, da se vse porabi. Listje, ki odpade z drevesa, se reciklira in služi kot hranilo drevesu. Listje zato lahko znova zraste in krog je sklenjen. Moderna družba pretežno ta hip deluje drugače. Moderna družba deluje po enosmernem načelu. Krog, ki bi se nadaljeval, ne obstaja. Ko se nekaj naredi, to porabimo in na koncu odvržemo. Na koncu se lahko zgodi, da stvari, ki jih potrebujemo za izdelavo drugih stvari, ne bomo imeli od kod vzeti, ker jih enostavno več ne bo. Problem odmetavanja izdelkov po njihovi uporabi je vedno večji, kar pa seveda pomeni tudi onesnaževanje (Danilo 2015).

Ekovasi, tako tiste na podeželju ali v mestih, se opirajo na načela permakulture. Gradnjo izvajajo brez takšnih tehnoloških sredstev, ki lahko onesnažujejo okolje, da se v čim večji meri zmanjšajo škodljivi vplivi gradnje na okolje. Uporabljajo se obnovljivi viri energije. Na primer; princip bivanja več oseb v eni stavbi v bivalnih enotah. Ustvariti tako naravno okolje okoli sebe, da se lahko teži k (čim večji) samozadostnosti, vendar pa to ni glavni cilj ekovasi.

Samozadostnost bi do neke mere pomenila izključevanje iz širšega družbenega okolja, kar si prebivalci ekovasi ne želijo. Ekovasi zato podpirajo predvsem lokalno proizvodnjo hrane in gospodarstvo ter sodelujejo z lokalnimi oblastmi pri oblikovanju politik, ki spoštujejo raznolikost (TTEV 2016).

Petrovič meni, da so ekovasi v preteklosti predstavljale alternativo, danes so komplementarne družbi. Ponujajo rešitve, na praktičnem nivoju in opozarjajo na akutne probleme v družbi. V ekovaseh prihaja do novih zgledov, čeprav le-ti, včasih v nezaupljivi družbi niso sprejeti najbolje, četudi so predstavljeni na primerni strokovni ravni (Drevenšek 2014).

4.1.1 MREŽA ZA EKOVASI GEN (GLOBAL ECOVILLAGE NETWORK)

Globalna mreža za ekovasi (angl. Global Ecovillage Network); to je organizacija, ki povezuje skupnosti po svetu, ki imajo podobne namene in zavezanost k ohranjanju okolja, in opredeljuje ekovas malo širše in bolj na splošno in sicer: »kot namerno, oz. načrtno (angl. Intentional) skupnost, ali tradicionalno skupnost, ki celostno povezuje lokalne ekološke, ekonomske in kulturne procese trajnosti pri regeneraciji socialnega in naravnega okolja« (GEN 2016).

GEN se je ustanovil leta 1995. Je neprofitna organizacija, ki povezuje ekovasi po svetu in podobne projekte. V letu 1994 je bilo drugo srečanje, kjer so se uskladili za ustanovitev Svetovne mreže za ekovasi (GEN). Na tem srečanju so se zbrali predstavniki: Finhorna iz Škotske, Lebensgarten iz Nemčije, Gyrufo iz Madžarske, projekt Ladakh iz Indije, Inštitut Manitou iz Kolorada, Crystal Waters iz Avstralije in Danska zveza trajnostnih skupnosti«. Na Konferenci 1995 »Ekovasi in Trajnostne skupnosti: model življenja za 21 stoletje« Na tej konferenci se je zgodil miselni preskok. Utopična vizija ekovasi je prerasla idejo. Od takrat naprej predstavlja mednarodno priznan odgovor na ekološke in socialne probleme 21 stoletja (Mare 2000).

Poglavitni namen GEN-a, je spodbujanje in podpora pri razvoju in ustanavljanju ekovasi po svetu. Pri GEN-u skrbijo predvsem za informacijsko podporo o ekovaseh in primerih dobrih praks. Koordinirajo in mrežijo projekte ekovasi. Prizadevajo si, da ekovasi sodelujejo globalno. Vzdržujejo partnerstvo (UN Best Practices, EU Phare, EYFA, Ecosoc). Število ekovasi po svetu ni točno znano. Število se stalno spreminja. Združenje Sarvodaya na Shri Lanki združuje 17.000 ekovasi (Ekovas 2016). GEN sodeluje z organizacijo Združenih Narodov, kjer ima svetovalno vlogo (Zupan 2009).

4.2 RAZLOGI IN MOTIVI ZA OBLIKOVANJE EKOVASI

Ljudje se združujejo v skupnosti, imenovane ekovasi, ker jih družijo; ekološke, socialne in duhovne vrednote. V začetku, se ljudje združujejo, ker jih ena od teh treh vrednot najbolj privlači. Sčasoma, ko se ekovas širi in se povezuje, pa se tej eni vrednoti, običajno pridružita še ostali dve. Gre za naravni razvoj vsake ekovasi.

Lahko pa je ravno obratno in se skupnost začne bolj posvečati le eni komponenti. Družbeni vidik je bil v preteklosti najpogosteje razlog za skupnosti. Lep primer so danske stanovanjske skupnosti (angl. Co-housing), ki so se razvijale nadalje, sledeč urbanim konceptom ekovasi. Ljudje teh stanovanjskih skupnosti so doumeli, da tako druženje med ljudmi enostavno izboljšuje vrednost in kvaliteto njihovega življenja. Lep primer so tudi skupnosti za starejše ljudi. S tem se jim izboljšuje družbeno življenje, hkrati pa jim ni potrebno živeti zaprto osamljeno življenje v institucijah za starostnike (Jackson 2004).

Kasper v svoji raziskavi o ekovaseh ugotavlja, da so predvsem ustanovitelji ekovasi imeli zmeraj neko željo, da bi delovali ekološko (Kasper 2008). Močan vzrok za številne krize po svetu je nedvomno neoliberalni ekonomski model (razvoja), ki ne upošteva negativnih okoljskih in socialnih posledic proizvodnje, trgovanja (menjave, distribucije) in potrošnje. Po tem modelu so te škode pač izločene iz produkcije in stroškov oziroma cen (Jackson, 2004).

Kirby vidi v protestnih gibanjih proti globalizaciji in netrajnostnemu ekonomskemu sistemu, ki so se dogajala paralelno z vzponom gibanj za ekovasi, nedvomno povezavo. Podobne razloge za spremembo njihovega življenjskega stila navajajo tudi člani ekovasi Ithaca, kot osnovni vzrok za ustanovitev ekovasi. V iskanju pozitivne družbene spremembe, si ustanovitelji skupnosti želijo vzpostaviti tak model ekovasi, ki bi bil zgled za to, kako se da spremeniti družbo na bolje. V ekovasi Ithaca si njeni prebivalci želijo pokazati alternativo potrošniški družbi, ki jih obdaja (Kirby 2004).

Nedvomno nam take skupnosti, ki se zavedajo posledic kapitalističnega sistema, kažejo način, kako lahko začnemo odgovorneje razmišljati o razmerjih med človekom in naravo. V nasprotju s potrošniško družbo se postavijo nove vrednote. Ekovaščani prostovoljno začnejo živeti enostavneje, bolj usklajeno z naravnimi cikli. Potrošništvo vpliva tudi na eksploatacijo dobrin in virov, kar se že počasi prepozna, da o okoljskih škodah niti ne govorimo. Posamezniki se zavedajo, da se narava uničuje, vendar bi zaenkrat le malo ljudi prilagodilo svoj življenjski stil, kar je po mnenju mnogih potrebno, da bi se izognili naravnim katastrofam (Kirby 2004). Če modernost razumemo kot prevlado človeka nad naravo, je gibanje za ekovasi odgovor na krizno stanje moderne družbe. Krizni strani moderne družbe ne moremo ubežati, še zlasti, če pogledamo onesnaževanje na zahodu in revščino na južni polobli (Liftin 2009, 126).

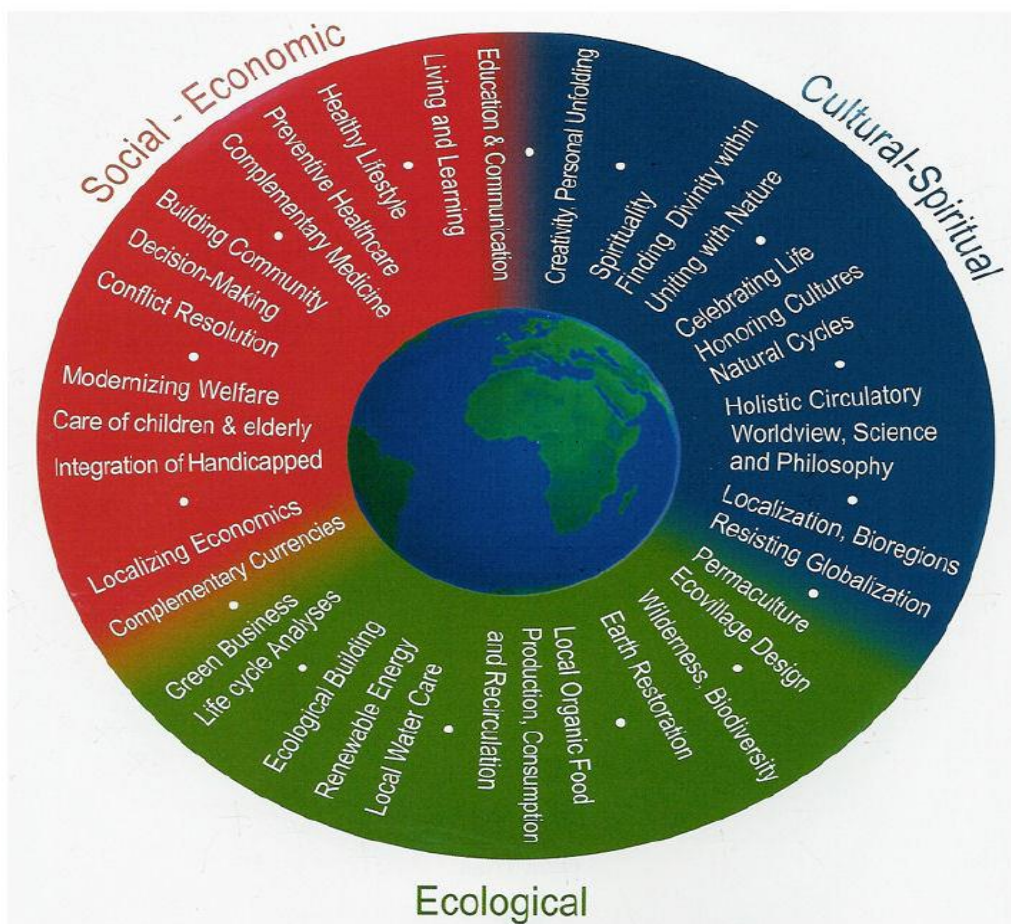
Ekonomska rast je po mnenju mnogih, le kratkoročna iluzija, ki uničuje življenje družbe na splošno. Za te je torej družba, ki se osredotoča na skupnost kot celoto, uvaja enakopravnost vseh in spoštuje naravo ter različnost, edina alternativa, ki jo lahko sprejmemo v prihodnje. Sistem, kjer na račun vseh bogati le peščica, pri katerem izgubljajo delo majhna družinska podjetja, gotovo ni vzdržan sistem (Jackson 2004). Zupan meni, da so ekovasi, že preizkušen odgovor na naraščajoče svetovne probleme (Zupan 2009).

Kot razlog za vzpostavljanje ekovasi je pomemben tudi razmislek o tem, kakšen razvoj in kakšno prihodnost si želimo? Vprašanje je, kaj nam ekonomski kazalci povedo o sreči,

zadovoljstvu in veselju do življenja (Zupan 2009)? Možnost za razvoj trajnostne družbe v konceptu ekovasi, torej ni odvisna le od tega, kar počnemo, ampak predvsem od tega, kako razmišljamo. Kaj delamo in kaj razmišljamo, je neposredno povezano. Prav zaradi etike in takega načina razmišljanja, se koncepti ekovasi lahko uresničijo na praktičnem nivoju (Kasper 2008).

4.3 TRAJNOSTNI VIDIKI EKOVASI: NAPOTILA ZA RAVNANJE

Slika 4.1: Trajnosteni krog («sustainability circle»).

Vir: Jackson (2002, 11).

Hildur Jackson in Karen Svenson sta razvili t.i. trajnostni krog, (gl. Slika 4.1; zaradi težavne korektnosti v prevajanju smo oznake razsežnosti pustili v originalu – op. avt.). Ekovasi naj bi uporabljale napotila iz kroga pri svojem trajnostnem ravnanju. V krogu so zajete tri temeljne dimenzije trajnosti; ekološka, družbena ter duhovno/kulturna. Vsaka dimenzija je razdeljena še petkrat, kar nanese skupaj 15 dimenzij trajnosti. Sam trajnostni krog predstavlja celostni pristop in na nek način daje uravnoteženost vseh osnovnih treh dimenzij, ki definirajo trajnost (Jackson 2002, 11).

Ekovasi so zgrajene na štirih dimenzijah trajnosti. Trajnost v ekovaseh je obravnavana na celosten način in združuje socialno, kulturno, ekološko in ekonomsko dimenzijo.

4.3.1 SOCIALNI VIDIK

Za ekovasi kot skupnosti je pomembno, da posamezniku nudijo oporo ostali članih skupnosti, hkrati pa čuti odgovornost do ostalih. Posameznik mora imeti možnost, da odloča pri tistem, kar zadeva njega osebno in skupnost kot celoto (GEN 2016).

Bistvene lastnosti ekovasi kot skupnosti so:

- Posameznik naj čuti povezavo do ostalih v skupnosti,
- si delijo skupna sredstva in si medsebojno pomagajo,
- vsem članom skupnosti je potrebno omogočiti enakopravne naloge,
- glede zdravja delujejo preventivno in uporabljajo holistične metode,
- promocija permanentnega izobraževanja,
- integracija marginalnih in ranljivih skupin,
- promovira se kulturno izražanje (GEN 2016).

Socialna varnost zaradi podporne okolice, samooskrbe in zaposlitve. Naravno okolje vpliva na pozitiven razvoj otrok. Razna srečanja in delavnice ugodno vplivajo na razvoj posameznika, skupnosti in bližnje okolice. Zviša se odstotek izobraženih občanov, kar krepi kreativni razvoj občine. Z ekovasjo se da dokazati, da se v sožitju z naravo in brez onesnaževanja da živeti sodobno in na zdrav način. Nepomembno ni dejstvo, da se poveča zavedanje odnosa do okolja, tudi bližnje okolice (Batič 2010).

Ekovasi ne omejujejo in niso zaprtega tipa in sodelujejo z lokalnim okoljem tudi širše, zato bi lahko dodali ločeno koristi za lokalno okolje. Batič te vidike vključi neposredno v koristi za ekovasi. Pri ekološkem vidiku, bi lahko dodali še vidik prehrane. V večini ekovaseh se posvečajo bolj brezmesni, vegetarijanski prehrani. To seveda ni nujno, vendar z ekološkega vidika zelo primerno.

4.3.2 KULTURNO IN DUHOVNI VIDIKI EKOVASI

Večina ekovasi ne dajejo poudarka na duhovne prakse kot take, vendar na svoj način ekovasi to spoštujejo in podpirajo. Spoštujejo Zemljo in vsa živeča bitja na njej, kulturno in umetniško izražanje, kakor tudi duhovno raznovrstnost.

Življenjska moč in kulturno izražanje:

- Umetniško izražanje, kulturne dejavnosti, običaji in praznovanja, poudarjanje ustvarjalnosti,
- smisel za skupnost in medsebojno pomoč,
- spoštovanje in podpora za izražanje duhovnosti v več pogledih,
- deljenje vizije in sporazumov, ki predstavlja zavezo in kulturno dediščino ter edinstvenost vsake skupnosti,
- prožnost in uspešen odziv na pojavljanje težav,

- razumevanje soodvisnosti vseh elementov življenja na Zemlji, kakor tudi prostor skupnosti in soodvisnost vseh skupaj.
- ustvarjanje miroljubnega, ljubečega in trajnostnega sveta (GEN 2016).

4.3.3 EKOLOŠKI VIDIK EKOVASI, PERMAKULTURNA PRODUKCIJA HRANE

Hrana se prideluje lokalno, prav tako se lokalno rešujejo problemi z odpadki na krožni, naravi prijazen način. Ekološki sistemi upravljanja v ekovaseh temeljijo na permakulturnem načrtovanju. To načrtovanje je neodvisno od tega, ali gre za skupnosti v urbanem okolju ali na podeželju (Jackson 1998, 10).

Ljudje v ekovaseh lahko vsakodnevno uživajo v življenju in se pri tem povežejo s planetom Zemljo na izkustveni način. Občutijo naravo, neposredno z: zemljo, vetrom, rastlinami, živalmi in vodo. Pri tem se spoštujejo krožni sistemi narave (GEN 2016).

Ekološki pomen:

- Pridelava ekološke hrane, v čim večji meri v okviru naravnega okolja skupnosti,
- izdelava hiš - domov iz materialov, ki so dostopni v domačem okolju,
- uporaba obnovljivih virov energije,
- ohranjanje biotske pestrosti,
- spodbujanje ekoloških načel,
- ocenjevanje vseh izdelkov, ki se uporabljajo z vidika naravnega sklenjenega kroga,
- pravilna uporaba energije in odpadkov, da se ohranja prst, voda in zrak.
- posebna skrb za divje okolje in varovanje narave (GEN 2016).

S trajnostnim načinom življenja ohranjamo naravne vire. Hiše se gradijo iz lokalnih materialov. Zmanjšuje se izčrpavanje rodne prsti, hkrati pa se zmanjša obseg intenzivnega kmetijstva. Zaradi lokalne proizvodnje se zmanjša transport in posledično tudi izločanje toplogrednih plinov (Batič 2010).

Permakulturni način pridelave hrane predstavlja pomembni vidik v ekovaseh.

Avstralca Mollison in Holmgreen, ki sta sestavila besedo permakultura, sta predstavljena kot začetnika permakulturnega načina pridelave hrane. Sama beseda permakultura je sestavljena iz dveh besed »permanentne« in »agrikulture«. Začetki segajo v 70–leta prejšnjega stoletja, z objavo knjige z naslovom »Permakulture one« iz leta 1978, ki sta jo napisala omenjena avtorja (Holmgreen 2006, 1).

Začetnik oz. oče permakulture je Japonec Masanobu Fukuoka. Svoje videnje kmetovanja je povzel po načelih, ki se jih je naučil ob opazovanju narave. Njegov način obdelovanja zemlje je pokazal, da za obdelovanje zemlje ni potrebno težke mehanizacije, kemičnih izdelkov in ogromno delovne sile. Razmišljanja in ugotovitve ob svojem 40–letnem obdelovanju zemlje in opazovanju narave je strnil v knjigi *Revolucija ene slamice* (Ekosemena 2016).

Permakultura je celosten pristop obdelovanja zemlje, ki združuje; vrtnarjenje, arhitekturo, hortikulturo, ekologijo, načrtovanje skupnosti ter tudi upravljanje z denarjem. Osnovni princip je ustvarjanje celotnega sistema, ki temelji na naših osnovnih potrebah, kakor tudi na recikliranju lastnih odpadkov. Mollison je razvil idejo permakulture pri desetletnem opazovanju deževnih gozdov in puščav v Avstraliji. Poglavitna ugotovitev je bila, da se rastline povezujejo v skupine, v kateri si na nek način koristijo ena drugi. Mollison je razmišljal predvsem o tem, kako sprebrniti tok degradacije okolja, hkrati pa v življenje uvesti naravne zakonitosti. Permakultura je princip kmetovanja, ki je danes že prepoznaven in uporabljen po celem svetu. Prmakultura temelji na etičnih osnovah. Mollison se strinja, da s permakulturo gre za neko vrsto revolucije, ki pa ne temelji na političnem prepričanju (London

2005). Mollison na osnovno vprašanje kaj je permakultura? Odgovarja, »da je to kreiranje malega raja na zemlji«. Delamo in sodelujemo z naravo in ne delujemo proti njej. Naravo gledamo celostno in jo ves čas opazujemo. Permakulturo lahko najenostavneje opišemo tudi kot popolno nasprotje industrijskega načina kmetovanja. Osnovni principi permakulturnega pridelovanja hrane temeljijo, na: ekološki, ekonomski ter trajnostnem ravnanju do vseh virov v naravi (Krameterhof 2016).

Znani permakulturni načrtovalec in pridelovalec, je tudi nam bližji Sepp Holzer iz Avstrije. Holzer se je začel ukvarjati s permakulturnim načinom predelave hrane na gorski kmetiji, ki jo je podedoval po svojih prednikih. To je bilo, še preden je slišal za besedo permakultura. Holzerjeva permakultura z razvejanim sistemom jezerc in namakanja, je eden najlepših prikazov permakulturnega pridelovanja hrane. Holzer obžaluje, da se le v redkih primerih modernega industrijskega kmetovanja prevzema principe permakulturnega načina pridelave hrane. Holzer je dokaz, da se na ekološki permakulturni način lahko kmetuje dobičkonosno (Krameterhof 2016).

4.3.4 EKONOMSKA DIMENZIJA EKOVASI, ZNAČILNI PRIMERI REŠITEV

Ustvarjanje lokalnih valut v okviru ekovasi in ostalih skupnosti. Lokalne ekonomije ekovasi so v nasprotju od ostalih lokalnih ekonomij dosti močnejše in bolj prilagodljive.

Ekonomska prilagodljivost in vitalnost pomeni:

- Denar naj se ohranja v skupnosti,
- krožni tok denarja naj se čim večkrat ponovi,
- varčevanje naj se izvaja v lokalnih finančnih institucijah,
- denar se naj služi, porablja in investira v storitve in dejavnosti v okviru skupnosti (GEN 2016).

S samimi ekovasmi se zviša obseg samooskrbe in zaposlenost. Prebivalci takih naselij si s samooskrbo minimizirajo življenjske stroške. Zaradi pridelane hrane, se zmanjša potreba po uvozu hrane, s tem se tudi zmanjša onesnaževanje. Zaradi naravne pridelave hrane se poveča pestrost pridelkov. Zmanjšajo se zdravstveni stroški, saj se poveča zdravje zaradi kvalitetnejšega načina življenja. Na podeželju se poveča gmotni položaj celotnega področja. Skupnost zaradi svoje večje neodvisnosti, ni ranljiva za različna ekonomska tveganja. V takih skupnosti se generirajo in v praksi preizkušajo ekološke ideje in tehnologije (Batič 2010).

LOKALNA VALUTA OZ. VALUTA SKUPNOSTI

Pogosto se v ekovaseh po svetu za spodbujanje lokalne ekonomije uporabljajo lokalna menjalna sredstva. Ta menjalna sredstva imenujemo dopolnilni lokalni denar, oz. lokalno valuto. Komplementarna valuta je pogosta praksa ekovasi po svetu. Po podatkih dostopnih na zemljevidu dopolnilnega denarja za Slovenijo, ni podatkov glede lokalnih valut. Pri Avstrijcih in Italijanih so sistemi lokalnih valut bolj razširjeni (Complementarycurrency 2016).

V skupnostih, kot so ekovasi, se komplementarna valuta, največkrat ne uporablja v papirnatih ali kakšni drugi materialni obliki. Uporablja se na način vodenja evidenc in drugačnega spremljanja toka blaga in storitev. V skupnostih na tak način opravljajo storitvene dejavnosti, popravila in druge dejavnosti, ki se opravljajo v okviru skupnosti. Sistem deluje na podlagi ponudbe in povpraševanja po dejavnostih, izdelkih in storitvah v okviru skupnosti na način, da posamezniki posredujejo informacijo, kaj ponujajo in kaj potrebujejo (Croft 2002).

Eden bolj znanih sistemov lokalne valute je bil eksperiment med leti 1932 in 1933, v mestecu Worgl. Na županovo idejo so se v mestecu odločili, da bodo po želji obuditve lokalne ekonomije po zapisanih idejah ekonomista iz začetkov 20-tega stoletja, Silvija Geslija, uvedli

ново lokalno valuto. Namen je bil predvsem spodbuditi, da bi prebivalci, zaradi velike brezposelnosti, spet začeli delati. V samem mestecu je bilo 500 ljudi brezposelnih, 1000–im je grozila brezposelnost, 200 družin pa je bilo čisto brez denarja. Eksperiment je zelo dobro deloval, vendar je bil prekinjen leta 1933, po odloku avstrijske centralne banke. Župan je začel z javnimi deli. Namesto, da bi plačal s tistim, kar je imel v mestni blagajni, se je odločil, da bo ta denar deloval kot depozit oz. garancija za lokalni denar. Bistvo denarja pa je bila, da je ta izgubljal vrednost, če se ni zadosti hitro obračal. Ljudje so na ta način trošili denar, začeli so celo plačevati davke. Mestece pa je imelo naenkrat eno najmanjših stopenj brezposelnosti v takratni Avstriji. V času takratne krize so zgradili skakalnico in most, gradile pa so se tudi nove hiše. Zaradi uspešnosti eksperimenta, je ideja dobila mnogo posnemovalcev, v okoli 200 mestih. Prav zaradi priljubljenosti eksperimenta, je v avstrijski narodni banki zavladala panika in projekti so bili predčasno prekinjeni (Blieater 2010).

LETS (*Local Exchange and Trading System*), oz sistem lokalne menjave. Tak sistem je komplementaren obstoječi valuti. Po svetu take ureditve niso več tako redke, četudi jih v Sloveniji slabo poznamo. Gre za tako omenjeno brezobrestno shemo kreditiranja sodelujočih. Temelji na komplementarni valuti, ki je ekvivalentna uradni valuti. Veljavna je lokalno. Namenjena pa je predvsem spodbujanju menjavi blaga in storitev. Nekdanji centralni bančnik Liaeter, ki je sodeloval pri uvajanju evra pravi, da take komplementarne valute »zaposlijo sicer še neuporabljeni bogastva, za zadovoljitev še nepotešenih potreb« (Radej 2009).

ELM (*Exchange Local Money*) sistem je podobna verzija, kot sistem LETS. Uporabljajo jo v ekovasi Dancing Rabbit in njeni okolici. Ekovas se nahaja v ZDA. Sistem deluje neprofitno. Deluje na podlagi elektronskega vodenja transakcij. Koliko se transakcije nekomu zvišajo, toliko se nekje znižajo, tako da je sistem vedno v ravnovesju. Negativno stanje na svoji bilančni strani je dovoljeno le posameznikom, ki trgujejo z dobrinami, ki se jih ne da pridobiti v okviru skupnosti (Dancing Rabbit 2016).

Sistem in oblika sodelovanja se mnogokrat prične, ko posameznikom zmanjka uradnega denarja, zaradi brezposelnosti ali drugih dejavnikov. Dejstvo je, da posamezniki še vedno

imajo znanja in zmožnosti za opravljanje dejavnosti, ki jih drugi potrebujejo. Med koristi menjalnih sistemov lahko prištevamo, predvsem ponovna oživitev znanj in ponovna prepoznavnost posameznika v družbi ter sodelovanje sodelujočih (Gaia 2016). Lokalne skupnosti si povrnejo moč odločanja o svoji usodi. Lokalna bogastva in denar krožita v večjem obsegu v lokalnih okvirih. S tem se odpravlja prisila trenutnega denarja nad ljudmi. Zdi se skoraj nemogoče, da bi kaj takega nastalo iz praktično ničesar. »Denar enostavno nastane«. Na lokalni ravni se negotovosti, ki so na globalnem trgu uredijo po sistemu, od spodnje, na zgornjo raven (Radej 2009).

Med bolj znanimi ekovasmi, ki uporabljajo svoj komplementarni valuto so: Findhorn, Ithaca, Dancing Rabbit in Darmanhur. Uporabljajo jo tudi v tranzicijskem mestu Totnes. V Findhornu se ta valuta, imenuje EKO. V Ithaci, v ZDA je podoben sistem, ki se imenuje »Ithaca Hour«. Ena enota je ekvivalentna 10 dolarjem. Ta znesek hkrati šteje nekje za povprečno urno postavko. Bankovce se menjuje za blago in storitve, oz. urno postavko enake vrednosti. Pri nas je bilo nekaj pobud, ki so podobna tej obliki, v obliki časovne banke. Med podobne oblike lahko prištevamo tudi sisteme LETS, Bitcoin, sistem Grameen banke v Bangladešu. Na podoben sistem naletimo tudi na kmetijah, ko dejansko uporabnik kreditira kmeta do žetve, če ta nima denarja (Praprotnik 2012, 4). V tranzicijskem mestu Totnes v Veliki Britaniji na podlagi elektronske aplikacije ali elektronskega sporočila deluje lokalni denar »Totnes pound«. Valuto so uvedli leta 2007. Aprila leta 2014, so uvedli najnovejše bankovce, istega leta, pa tudi elektronsko obliko denarja. V začetku je lokalno valuto sprejelo 18 trgovin. A v obtok je bilo dano le 300 bankovcev. Danes je v obtoku že zelo veliko denarja in v projektu sodeluje več kot 75 lokalnih trgovin in dejavnosti (Totnespound 2016).

Kritika takih menjalnih sistemov je naperjena predvsem v smeri, da se ljudje na tak način izogibajo davkom. Vendar je odgovor na to predvsem v tem, da se v osnovi take komplementarne valute uporabljajo v osebni sferi, ki zajemajo prostočasne dejavnosti, ki jih drugače niti nebi izvajali. Take dejavnosti, pa že v osnovi niso v sistemu davkov (Radej 2009).

KOOPERATIVE

Ekovasi v svoji osnovi, oz. biti, promovirajo; sodelovanje, neizključevanje in povezovanje posameznikov. Osnovne oblike v katere so organizirane skupnosti in njihove gospodarske dejavnosti niso določene. Je pa precej pogosta oblika združevanja skupin oz. skupnosti in delovanja v obliki kooperativ. Visok odstotek podjetniških dejavnosti, ki se izvajajo v okviru ekovasi, se lahko opredeljuje kot socialno podjetništvo.

Mednarodna zveza kooperativ–ICA (*International-Co-operative Alliance*), opredeljuje kooperativo; »kot združbo oz. združenje ljudi, ki so se na prostovoljni osnovi združili, da zadovoljijo svoje skupne ekonomske, socialne in kulturne potrebe, na podlagi skupnega lastništva in demokratičnega vodenje organizacije« (International-Co-operative Alliance 2016).

V Sloveniji bi približek kooperativ lahko iskali v zadrugah. Po slovenski zakonodaji so zadruga urejene z Zakonom o zadrugah. Zakon o zadrugah v 1. členu določa, da je zadruga »organizacija vnaprej nedoločenega števila članov, ki ima namen pospeševati gospodarske koristi in razvijati gospodarske ali družbene dejavnosti svojih članov ter temelji na prostovoljnem pristopu, izstopu, enakopravnem sodelovanju in upravljanju članov« (ZZad–UPB2, 1. čl.).

Ena najbolj znanih organizacij, ki so organizirane v obliki kooperative je španski Mondragon. Sama pobuda za povezovanje je bila dana 1956 leta. Delujejo na osnovi; kooperacije, participacije, socialne odgovornosti in inovacij. Trenutno spada me 10 največjih organizacij v Španiji. Združuje 257 podjetij in čez 74000 ljudi. Kooperativa Modragon je prisotna skoraj po celem svetu. Delujejo na področju; financ, industrije, distribucije in izobraževanja (Mondragon 2016).

SOCIALNO PODJETNIŠTVO

Zakon, ki ureja socialno podjetništvo je bil sprejet 7. marca 2011. Zakon o socialnem podjetništvu (ZSocP) je začel veljati 1. januarja 2012. Zakon opredeljuje ter določa cilje in načela socialnega podjetništva, dejavnosti v okviru socialnega podjetništva. Opredeljuje pogoje zaposlovanja, pridobitve statusa socialnega podjetnika in pogoje pod katerimi podjetja opravljajo dejavnosti. Socialno podjetništvo, je tako podjetništvo, kateremu osnovni cilj, oz. poglobitni cilj opravljanja dejavnosti ni dobiček. Socialno podjetništvo, naj bi spodbujalo sodelovanje ljudi in prostovoljsko delo ter tudi spodbujalo »inovativno reševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov«. Zagotavljalo naj »dodatna delovna mesta, socialno integracijo in poklicno reintegracijo najbolj ranljivih skupin na trgu dela (cilj socialnega podjetništva)« (ZSocP, 3. čl.).

Pri dejavnostih socialnega podjetništva gre za dejavnosti, ki so take dejavnosti, ki zagotavljajo dodatno kvaliteto življenja prek ponudbe proizvodov in storitev. Če so cilji socialnega podjetništva opredeljeni v 3. členu ZSocP pa gre predvsem zato, da določene dejavnosti brez pomoči iz javnih sredstev ne bi bile mogoče, hkrati s tem, pa take dejavnosti tudi ne izkrivljajo konkurence (ZSocp, 2. čl.).

4.4 PONAZORITVE (NE)USPEŠNIH EKOVASI V SVETU

Ekovas je, kot že omenjeno, eden od zadnjih poizkusov v dolgi zgodovini utopičnih zamisli, ki so želele ustvariti, kar se da najboljše možne oblike bivanja za človeka. Znano je prvo delo in zamisli Thomasa Mora iz leta 1518. Kjer opisuje poizkus opisa idealne enakopravne družbe, kjer bi vsi živeli v sožitju in bi dosegli socialno varnost. Več takih poizkusov je bilo v zgodovini Evrope, še več pa v S. Ameriki, kot so na primer: amiši, mormoni in ostale skupnosti. Razlogi za take skupnosti so bile različne; od političnih, socialnih, verskih in drugih (Mare 2000).

Prve ekovasi so začele nastajati v 60-tih. letih prejšnjega stoletja. To so bili bolj izolirani poizkusi odmika od tradicionalnih družb, po bolj svobodnih oblikah življenja. Predhodnike ekovasi najdemo v skupnostih iz 60 in 70-tih let, ki so se upirale sistemu in so si na deželi želele ustvariti boljše življenje, z drugačnim stilom življenja. Mnogi poizkusi po takih skupnostih so propadli. Razloge lahko iščemo pri slabi organiziranosti in prevelikem idealizmu. Niso upoštevale širšega ekonomskega sistema, stremele so predvsem po samozadostnosti in bile preveč izolirane od ostale družbe. Ker so usode teh ekovasi poučne, njihova uspešnost pa je različna, jih nekaj podrobneje obravnavamo (Zupan, 2009).

4.4.1 HIPIJSKA SKUPNOST THE FARM (TENNESY)

Eden takih poizkusov, ki pa še danes deluje, je bila »hipijska« skupnost – The Farm, iz Tennesija v ZDA. V tistem času so bili preganjani, saj so bili označeni za komuniste. Idejni vodja takratne skupnosti je bil Stephen Gaskin, predavatelj na San Francisco State University (Mare 2000).

Skupnost je na začetku štela 300 članov. Njihova vizija iz leta 1971, ko so z 60–timi avtobusi odšli v Tennessee, se je glasila: »Biti del nečesa večjega, kot so oni sami, in slediti poti miru in duhovnosti in narediti spremembo v svetovnem merilu«. Danes so popolnoma samooskrbni in imajo okoli 40 podjetij (The Farm 2016).

Kirby v svojem članku, (*The Ecovillage Movement as a Space of Resistance*) ugotavlja, da je ena večjih razlik med hipijskimi komunami in ekovasmi v tem, da je zemljišča za gradnjo potrebno kupiti in zgraditi hiše. Razlika med podobnimi gibanji v preteklosti in zdaj, je predvsem v sredstvih, ki jih imajo ljudje na voljo. Med pobudniki za ekovasi, gre v večini primerov za srednji sloj, ki si to lahko privoščijo. Prebivalci Ithace, npr. ugotavljajo, da je bogatim enostavno vseeno za probleme, revni, pa si ne morejo privoščiti, da bi o tem razmišljali (Kirby 2004).

4.4.2 EKOVAS FINDHORN

Da bi videli, kako koncept ekovasi deluje v praksi sem se odločil natančneje predstaviti eno starejših ekovasi, Findhorn na Škotskem.

Začetki vasi segajo v leto 1962. Po izgubi službe v lokalnem hotelu, ki sta ga vodila zakonca Peter in Eileen Caddy. Omenjeni par in še trije sinovi ter prijateljica Dorothy McClean so se naselili v prikolico na področju današnje vasi. Zaradi pomanjkanja denarja, sta si želela pridelovati zelenjavo. Zelenjava je, kljub slabi kisli zemlji, zelo dobro uspevala. Gojenje zelenjave je imelo tudi spiritualni pridih. Leta 1970, se jima je pridružil še duhovni učitelj David Spangler in začetki skupnosti so bili vzpostavljeni. Duhovnost je še zmeraj ena temeljnih vrednot v skupnosti. Vrt se je širil v harmoniji z naravo in kmalu se je začelo skupnosti pridruževati vedno več ljudi. Stanovali so v prikolicah, ki so si jih postavili poleg njihovih. 72–tega leta se je skupnost registrirala kot dobrodelna organizacija – Fundacija Findhorn. V 70–tih in 80–tih letih prejšnjega stoletja, je skupnost štela približno 300 članov. Kot začetki ekovasi segajo v konec 80–tih, ko so postavili prve ekološke hiše in veternico za

proizvodnjo električne energije. Trenutno je v Findhornu 90 ekoloških hiš. Znani so tudi po svoji naravni čistilni napravi, ki je bila ena prvih takih. Mnogi člani so odšli iz skupnosti in širili ideje skupnosti po svetu, med drugimi tudi prva člana skupnosti Peter Caddy in Dorothy McClean (Findhorn 2016).

Ekovas ima trenutno več kot 300 prebivalcev. Je tudi ena izmed bolj aktivnih na tem področju. Findhorn se predstavlja kot duhovna skupnost, izobraževalni center in ekovas. Vas porabi manj elektrike, kot jo proizvede. Imajo tri vetrne elektrarne, hiše pa imajo tudi kolektorje. Ogrevajo se na biomaso. Zelenjavo, ki jo rabijo v veliki večini zraste v vrtnariji in v dveh kmetijah v bližini. Odpadke se ločujejo in reciklirajo. Kljub visoki kvaliteti bivanja so zelo zmanjšali okoljski odtis, ki je najnižji okoljski odtis naselja v razvitem svetu. Veliko podjetij in iniciativ deluje po sistemu socialnega podjetništva. Vas ni izolirana. Waldorfska šola je bila tako obremenjena, da so se preselili v bližnje naselje. Šolo obiskuje že več otrok iz okolice, kot iz ekovasi. Gre za inovativno okolje, ki s projekti deluje tudi v okolici in tujini. (Zupan 2009).

Ekovas Findhorn kaže, kako so v praksi povezani, duhovni, socialni, ekološki in ekonomski vidiki življenja v ekovasi. Model se neprestano razvija, dopolnjuje in hkrati nudi rešitve za človeške potrebe. S skupnostjo je v 40-tih letih obstoja zrasla bogata in zelo različna socialna zgradba. Človeški del eksperimenta, kot del in vpletenost skupnosti je bistveni del projekta te ekovasi. Skupnost je bila vpletena v več projektov, kot so grajenje hiš, vetrnic itd. Skozi življenje skupnosti se evalvirajo mnoge stvari od festivalov do različnih praznovanj (Findhorn 2016).

Že več kot 40 let se skupnost fundacije Findhorn usmerila in razpršila svojo dejavnost v več kot 40 različnih dejavnosti in pobud iniciativ, ki omogočajo lokalno ekonomijo. Dejavnosti skupnosti obsegajo:

- Fundacija Findhorn je mednarodni izobraževalni center-nudijo izobraževalne programe za približno 3000 gostom na leto,

- trgovina skupnosti Phoenix promovira trgovino z etičnimi dobavitelji, ki podpirajo lokalne proizvode,
- projekt Ekopia je razvojni kreditni fond, ki omogoča skupnosti etične investicije,
- gradnja ekoloških hiš (Build One),
- dizajn in gradnja naravnih sistemov za čiščenje odpadnih voda (Living Technologies),
- dobava elektrike in vetrnic (Wind Park),
- menedžment infrastrukture (Findhorn Bay Housing Company),
- podjetje Duneland Limited, se ukvarja z restavracijami in ekološkimi naselbinami,
- inštitut ekovasi, ki se ukvarja z organiziranjem in pripravo vzdržnih programov za vas,
- pekarna za pripravo naravnih organskih izdelkov,
- Findhorn center za umetnost, ki spodbuja vizualne lokalne umetnosti,
- park za avtodome Zaliv Findhorn, ki ponuja prostor za nastanitev med počitnicami,
- lončarstvo Findhorn,
- Findhorn pridelava in proizvodnja zdravil iz zelišč,
- Findhorn izdajanje knjig in publikacij,
- grafični dizajn in tiskarstvo Posthause,
- Waldorfska šola za otroke od 3–16 let,
- center za ročne delavnice in sprostitev (Newbold House)
- Ecologia Trust, ki se ukvarja z promocijo programov z Rusijo,
- Drevesa za življenje, ekološko obnovitveni projekt (Findhorn 2016).

V Findhornu smatrajo, da je model ekovasi jasen odziv na zelo kompleksen problem, kako transformirati naše človeške naselbine v vzdržne skupnosti, da jih lahko vključimo v naravno okolje. Pri tem ni važno, če gre za vasi, mesta ali velemesta (Findhorn 2016).

4.5 POSKUSI VZPOSTAVITVE EKOVASI IN SLOVENIJA

Na splošno bi lahko rekli, da se Slovenija nahaja nekje na začetku poti razvoja ekovasi, čeprav pobude za ekovas pri nas obstajajo že kar nekaj časa. Polno delujoče ekovasi, v Sloveniji še ni. Obstajajo poizkusi za vzpostavitev takih skupnosti, ki bi delovale na osnovah, na katerih delujejo druge ekovasi po svetu. Posamezni poizkusi so bolj uspešni drugi manj. Še vedno gre, le za poizkuse. Ekovasi oz. skupnosti se nahajajo na različnih stopnjah razvoja oblikovanja skupnosti. Obstajajo posamezniki, ki pa že živijo popolnoma po merilih trajnosti, vendar so posamezniki in ne skupnost in jih ne moremo šteti kot ekovasi. Nekateri projekti so po začetnem navdušenju ugasnili. Snovalci ekovasi v Sloveniji se srečujejo tudi z različnimi težavami in omejitvami. Obstajajo ekološki projekti, ki delujejo, čeprav se ukvarjajo z ekološko pridelavo hrane in trajnostno gradnjo, pa jih ne moremo opredeliti kot ekovasi. Gre za tržne projekte brez ljudi, ki bi živeli v skupnosti. Snovalci ekovasi in simpatizerji, se povezujejo in izmenjujejo mnenja na dnevih ekovasi, prek interneta in osebno.

Tomšič v sklepu v svoji raziskovalni nalogi med dejavnike, zaradi katerih v Sloveniji, še ni ekovasi prišteva:

- »Dobra ohranjenost narave in divjine v Sloveniji,
- visoka stopnja biodiverzitete, gozdnatost,
- velika večina ljudi v Slovenij ima stik z naravo,
- nizka stopnja urbanizacije, visoka stopnja suburbanizacije, velika večina Slovencev si želi živeti v lastni hiši z vrtom,
- vpliv socializma in omejevanja potrošnje,
- Slovenci so dokaj neaktivni pri prizadevanju za ohranjanje okolja,
- tudi tisti, ki živijo alternativno, v glavnem ne želijo bivati v skupnosti,
- pomanjkanje znanja in izkušenj dosedanjih pobudnikov« (Tomšič 2013).

Zavod ekovas se trudi približati koncept ekovasi in trajnostni način bivanja in sobivanja. Idejni vodja in pobudnik je Domen Zupan, ki je hkrati tudi skrbnik spletne strani ekovas. Eden zadnjih poizkusov načrtno skupnosti je na Kočevskem. Snovalci so načrtno s statutom in z ustanovitvijo zadruga ter nakupom zemljišča na poti k ekovasi. Kočevski Rog, je po mnenju pobudnikov idealen za ekovas. Na tem območju se nahaja veliko zapuščenega območja. Pravi Tone eden od pobudnikov (Prijetelj 2011). Leta 2014 je v Mokrem potoku potekal 8. dan ekovasi (Ekovas 2016).

Prvo srečanje o ekovaseh je bilo 2006. leta, v Naklem. Od leta 2010 deluje Slovenska mreža ekovasi, kjer so se združile različna združenja, ki delujejo v tej smeri (Ekovas 2016). Ugotovim lahko, da se srečanja ujemajo tudi z lokacijami, kjer vznikajo ideje o ekovaseh in se dogajajo nekateri premiki k ekovasem. Zadnje srečanje je bilo v Podgradu pri Vranskem 18. Junija 2016. Prav tako so se zbrali pobudniki 4. julija 2015 v Trajnostnem parku Istra v Hrvojih. Pobudniki Trajnostnega parka Istra, so vidni predstavniki *Očistimo Slovenijo v enem dnevu*. Poglavitni namen ustanovitve je trajnostni razvoj območja porečja Dragonje in podeželja Slovenske Istre (Park Istra). Je tudi edini projekt v tej smeri iz Slovenije, ki je trenutno v bazi GEN za trajnostne projekte (GEN 2016).

V zaselku Dole v občini Poljčane deluje učni poligon za samooskrbo. Na Gorenjskem imamo projekt »eko« Kamp Bled. primer trajnostnega turizma je tudi »eko« kamp Korita pri vasi Soča, prvi ekološki kamp v Sloveniji. Na Vojskarski planoti je ekovas Razazija, kjer stoji prva hiša iz povsem naravnih materialov. V tem primeru ne gre za skupnost. Pravo ekovas načrtujejo tudi na Vranskem. Ekovas je načrtovana z 6 hišami za bivanje do 14 oseb. V načrtu obstaja tudi ekonaselje Pivka, ki bi naj bila primerna za 25–30 ljudi, z inovacijskem središčem, kjer bi naj razvijali izdelke z visoko dodano vrednostjo. V Veliki Preski pri Litiji za poskusno bivanje želijo zgraditi naselje pasivnih hiš. Podobno so si zastavili tudi projekt eko skupnosti Sveta Trojicav Slovenskih Goricah (Korže, Škratek 2013).

V Prekmurju deluje Art center, ki kaže znake ekovasi, je tudi gostil Dan ekovasi, vendar se zdi, da se ne želijo preveč izpostavljati. Delujejo tudi na ekološkem področju, ekološke gradnje, vendar se posvečajo bolj umetniškim projektom (Art-center 2016).

Nekateri med ekovasi štejejo tudi ekološko vas Čadrg. Gre za vas, kjer so od petih kmetij, kar štiri ekološke (Umanotera, 2016). Gre za skupek kmetij, na enem geografskem prostoru, ne moremo pa govoriti o ekovasi, ker ne gra za skupnost. Bolj bi lahko rekli, da je to transformacija kmetij v ekološko kmetovanje.

Prostori, kjer se dogajajo ideje za ekovasi so bolj na periferiji Slovenije. Kot pravi Petrovič: »Ekovasi so novi centri moči, točke od koder se bo širila energija, žarenje v okolico« (Drevenšek 2014).

Posameznike v Sloveniji, bi glede na prej omenjene poizkuse pri ustanavljanju ekovasi, lahko razdelili na tri skupine trajnostnega delovanja:

- Prvi ki si želijo resnično postaviti trajnostno skupnost,
- druga skupina, ki si želijo le odmakniti, od potrošniškega življenja, v mir narave in jim ni tako pomembna skupnost, pomembne so jim predvsem ekološke vrednote,
- tretji, ki vidijo v »eko« delovanju priložnost preživetja in razvoja na tržni način, se ukvarjajo z ekološkim kmetijstvom in turizmom in ni nujno, da živijo na tem področju.

Lara Kastelic, ki je živila v Nemčiji v ekovasi Sieben Lienden pravi, da so v Sloveniji ljudje še zadosti povezani. Individualizem kot je v Nemčiji, ni tako velik. Obstaja društvena dejavnost in razna društva, ljudje si med seboj še vedno pomagajo. Tega ne more trditi za Nemčijo, in je mnenja, da so take vasi, tam dosti bolj nujne. Mnenja je, da v Sloveniji potrebujemo bolj »eko« vasi, ki že obstajajo (Brezec, Gantar 2013).

5 RAZVOJ PODEŽELJA – GORIČKO

5.1 GORIČKO IN KRAJINSKI PARK GORIČKO

Slika 5.1: Pomurska statistična regija in Goričko

Vir: Goricko (2016).

Goričko je del Pomurske statistične regije. Pomurska statistična regija se nahaja na skrajnem severozahodu države. Pomurska regija je najbolj kmetijska in najbolj ravninska regija v Sloveniji. Kar 80% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi predstavljajo njive. Gospodarski

položaj je neugoden zaradi odročne lege. Stopnja brezposelnosti je največja v Sloveniji, čeprav se je leta 2011 zmanjšala, je ta še zmeraj za 9 odstotnih točk višja, kot v regiji z najnižjo stopnjo brezposelnosti. Istega leta se je zmanjšalo skupno število prebivalcev. Hkrati pa je imela regija najvišji delež večgeneracijskih družin. Regija je imela največji negativen naravni prirast. BDP na prebivalca, ki je leta 2010 znašal 11450 EUR, v najnižjem razpoložljivem dohodku pa ta znaša 8770 EUR. V regiji je letno prenočilo 10% vseh turistov v Sloveniji. Gre predvsem za prenočitve zaradi zdraviliškega, lovnega in kmečkega turizma. (Stat. letopis 2013, 40).

Goričko sestavljajo naslednje občine: Cankova, Dobrovnik, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kobilje, Moravske Toplice, Puconci, Rogaševci in Šalovci. Goričko je gričevnata pokrajina. Najvišji hrib na Goričkem se dviguje na 418 metrov nadmorske višine. Na jugu se zaključuje s prehodom v ravninski del Prekmurja. Na Goričkem se nahajajo številne naravne in kulturne znamenitosti. Kmetijske kulture so pestre, kljub najmanjši količin padavin v Sloveniji. Pokrajina je sestavljena iz sadovnjakov, travnikov, njiv in vinogradov, ki se dopolnjujejo z zaselki, naselji in posamičnimi kmetijami. Goričko opredeljujejo številne posebnosti. Pokrajina ima več evangeličanskih in katoliških cerkva. Ne manjka niti starinskih hiš in starih mlinov. Pri Gradu se nahaja tudi največji grad v Sloveniji. Goričko ima nekaj več kot 23.000 prebivalcev. Površina Goričkega znaša 462 kvadratnih kilometrov. Gostota poseljenosti je 42 preb./km². Na področju Goričkega gre za eno največjih zavarovanih področij v Sloveniji. Za to območje je značilna velika biotska pestrost, zato se velika večina tega uvršča v Naturo 2000. Zanimiv predel Goričkega za turiste naj bi bilo Bukovniško in Ledavsko jezero ter njuna okolica (Gostinčar in drugi, 189).

Skoraj 20 odstotkov prebivalcev se ukvarja s kmetijstvom, kar je nadpovprečno in predstavlja Goričko kot eno bolj agrarnih pokrajin v Sloveniji. Dejstvo je, da razmere za kmetijstvo na Goričkem niso najbolj ugodne. Na to vpliva predvsem majhna površina kmetij, (manj kot 5 ha), ponavljajoča poletna suša, erozija prsti, hkrati pa so prsti ponekod zelo sprane. Zaradi vsega navedenega in še drugih razlogov prihaja do opuščanja kmetijske dejavnosti in

zraščanja. Malo več kot polovica anketiranim prebivalcem zaraščanje krajine predstavlja velik problem, medtem malo več kot eni tretjini to predstavlja srednje velik problem. Na Goričkem primanjkuje delovnih mest, zato se kar 55,6% delovno aktivnih prebivalcev dnevno vozi v druge kraje na delo, predvsem v Murska Sobota. Opaža se povečano dnevni migracij v sosednjo Avstrijo. V omenjeni raziskavi ugotavljajo tudi, da naj bi se trend izseljevanja umiril. Od leta 1961–2002 je število prebivalcev Goričkega upadlo s 35.098 na 23.043 prebivalcev. Z vidika razvoja je pomemben podatek o številu prebivalcev starejših od 70 let. Za celotno Slovenijo ta podatek znaša nekje okoli 9,8%, medtem, ko za Goričko 13,7%. Hkrati pa ima Goričko, še nadpovprečno število upokojenih prebivalcev. V istem letu (2008), je bilo na območju Krajinskega parka Goričko 1675 prebivalcev brezposelnih. Odstotek z višjo ali visoko izobrazbo je v istem letu znašal 3,7%, kar je pod slovenskim povprečjem (Gostinčar in drugi 2008, 190–192).

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja, so se pojavile pobude in predlog za ustanovitev krajinskega parka Goričko. Dokončno je to območje dobilo status krajinskega parka z uredbo. Gre za enega mlajših krajinskih parkov v Sloveniji (Gostinčar in drugi 2008, 189).

Ustanovljen je bil 9. oktobra 2003. Gre za trideželni krajinski park Goričko – Orseg – Raab. V površino meri 46200 ha. Ta površina predstavlja drugi največji park v Sloveniji (Obpanonske pokrajine 2016).

5.2 SPLOŠNI CILJI RAZVOJA

Slovenija je v svoji razvojni strategiji, ki datira v leto 2005, ki bi naj veljala do 2013. Slovenija trenutno nima druge strategije razvoja. Pri tem je navedla štiri temeljne cilje:

- Gospodarsko razvojni cilj; povečati zaposlenost in preseči povprečno raven ekonomske razvitosti EU merjeno z BDP v pariteti kupne moči,
- Družbeni razvojni cilj, izboljšanje kakovosti in blaginje vsega prebivalstva, merjeno s kazalniki človekovega razvoja, socialnih tveganj in družbene povezljivosti,
- Medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj, je uveljavljanje načela trajnosti na vseh področjih razvoja,
- Postati prepoznavna in ugledna država s svojim razvojnim modelom, kulturno identiteto in delovanjem v mednarodni skupnosti (SRS 2005, 7).

Razvojni strategija, ki je bila napisana še pred nastopom gospodarske krize, nas opozarja, da je potreben »korenit reformni zasuk k zagotavljanju večje konkurenčne sposobnosti in trajnostnega razvoja Slovenije«. Gospodarstvo more postati prilagodljivo, liberalno tržno gospodarstvo in ekonomsko učinkovito, s socialno partnersko državo. Vizija temelji na različnosti in tekmovalnosti. Eden izmed ključnih nacionalnih razvojnih ciljev je: »Vzdržno povečevanje gospodarske rasti in zaposlenosti na temelju načel trajnostnega razvoja in dolgoročno ohranjanja ekonomskih, socialnih in okoljskih ravnovesij« (SRS 2005, 8).

Vidimo lahko, da se strategija navezuje na trajno gospodarsko rast, kot temelj razvoja in doseganje blaginje v povezavi s trajnostnim razvojem. Lahko bi rekli, da se v viziji razvoja elementa rasti in trajnostnega razvoja komplementarna in se dopolnjujeta. Trajnostni razvoj predstavlja nekakšen most med socialno državo, okoljem in trajno rastjo.

Glede specifičnosti stanja Pomurske regije, je bil s strani Vlade RS, sprejet program za spodbujanje konkurenčnosti Pomurske regije v obdobju 2010–2015. Razvojna podpora je znašala 33 milijonov evrov. Za izvajanje programa so bili predvideni naslednji instrumenti:

- »Spodbujanje investicij in ustvarjanje novih delovnih mest,
- Spodbujanje razvoja človeških virov,
- Spodbujanje socialnega podjetništva,
- Promocija regije, da bi pridobili domače in tuje investicije ter
- Podpora pri pripravi in izvajanju razvojnih projektov v regiji« (Program 2009, 9).

Kot ključne razvojne priložnosti za razvoj regije program navaja: geotermalno energijo, obnovljive vire energije, agroživilstvo, razvoj podeželja in turizma. Prav tako se poudarja geostrateško lega Pomurja in mogoče prometne povezave pri postavitvi logističnih centrov. Za podeželski razvoj, program predvideva, razvoj klasičnega in ekološkega pridelovanja vrtnin. Pomemben prispevek bi predstavljalo krajšanje nabavnih verig, razvoj sadjarstva in zeliščarstva ter pridelave predivnic. Razvoj izdelkov iz predivnic, kot so lan in konoplja, ki se uporabljajo tako v tekstilni, gradbeni, farmacevtski in živilski industriji. Iz razvojnih usmeritev programa, je razvidno, da se naj razvoju turizma posveča še večja pozornost. Glede na geografsko lego in oddaljenost od večjih središč; Ljubljane, Budimpešte, Dunaja in Zagreba, vidijo snovalci programa možnosti za nadaljnji razvoj (Program 2009, 16–17).

Kot poseben instrument razvoja, program predvideva spodbujanje razvoja socialnega podjetništva. Na prvi stopnji k razvijanju mreže socialnega podjetništva, v povezovanju lokalnih in regionalnih akterjev. Izvedba pilotnih projektov kot primer dobrih praks, ki bi potekala na drugi stopnji. Poseben pomen se daje socialnemu podjetništvu zaradi stečajev podjetij in strukturne brezposelnosti (Sankovič in drugi 2015, 5–15).

5.2.1 SMERNICE RAZVOJA GORIČKEGA IN KP GORIČKO

Področje Krajinske parka Goričko se spopada z različnimi problemskimi stanji, ki so povezana s samo lego ob meji, s prometno odmaknjenostjo in hkrati posredno s tem tudi gospodarsko. S posebnimi naravnimi omejitvami in tudi z zgodovinskim razvojem področja (Gostinčar in drugi 2008, 190).

Iz raziskave o omejitvah in možnostih za razvoj, ki so jo izvedli 2008 na območju KP – Goričko ugotavljajo, da so se kot največji problemi za prebivalce izpostavili; razmere v kmetijstvu, neurejena infrastruktura in neugodna demografska slika. Še posebej so za prebivalce skrb vzbujajoči nizki dohodki v kmetijstvu. Kar 82 odstotkov prebivalcev je menilo, da to predstavlja velik problem (Gostinčar in drugi 2008, 190).

Na podlagi raziskave o možnostih za razvoj iz leta 2008, domačini vidijo možnosti za razvoj predvsem na področju turizma: izletniški, kulturni, izobraževalni, kulinarčni in turizem na kmetijah. Glede na možnosti za razvoj, domačini izpostavljajo tudi razvoj tradicionalnih znanj in obrti, kakor tudi razvoj ter prodaja lokalnih izdelkov. Za takšen razvoj bi bil potreben prenos teh znanj iz starejših na mlajše generacije. Za uspešen razvoj in varovanja območja je potrebno sodelovanje vseh udeležencev, ki se nahajajo na tem prostoru, od domačinov, gospodarskih subjektov ter lokalnih skupnosti in društev. Eden od problemov za nadaljnji razvoj, naj bi bila po mnenju raziskave tudi slaba vključenost domačinov v razvoj zavarovanega območja. Vzrok zato, naj bi bila slaba izobrazbena struktura, zdomstvo in delovne dnevne migracije, kar naj bi zmanjšalo navezanost na domače okolje. Slaba vključenost domačinov v delovanje parka, naj bo ena od ključnih nalog upravljavcev parka (Gostinčar in drugi 2008, 193).

V prvem členu uredbe o Krajinskem parku Goričko, je opredeljen namen ustanovitve parka. Prvi namen je:, »da se zavarujejo naravne vrednote ter ohrani biotska raznovrstnost in

krajinska pestrost, ki omogočajo razvojne možnosti prebivalstva na Goričkem«. Hkrati je namen ustanovitve tudi »povezovanje gospodarskega in socialnega razvoja na območju parka ter čezmejno sodelovanje«. V drugem členu iste uredbe je določilo razvojne usmeritve parka, ki upoštevajo načelo trajnostnega razvoja (Uredba o Krajinskem parku Goričko 2003). V 4. členu je, pri razvojnih usmeritvah določeno, da se bo »spodbujal trajnostni razvoj ob hkratnem zagotavljanju razvojnih možnosti prebivalstva«.

Ki se uresničujejo:

- S spodbujanjem razvoja podeželja, naravi prijaznih oblik kmetovanja, ki se usklajuje z varstvom naravnih vrednot in kulturne dediščine,
- s pridelovanjem starih sort kulturnih rastlin in gojenjem avtohtonih pasem domačih živali in proizvodnjo živalskih produktov,
- ohranjala se bodo naselja, izboljšala kmetijska infrastruktura in spodbujala dopolnilna dejavnost na kmetijah, z izboljšanjem turistične infrastrukture in gradnjo prenočitvenih zmogljivosti, naravi prijazen turizem in rekreacijo, pri tem se naj obiskovalce ne usmerja na ekološko občutljiva področja,
- ohranjala se bo krajinska pestrost z obnovo vasi in urejanjem prostora, varstvom kulturne dediščine, ob hkratnem izboljšanju okoljske, cestne in energetske infrastrukture,
- omogočale se bodo dopolnilne dejavnosti in nova delovna mesta,
- uporabljale se bodo okolju prijazne tehnologije in metode pri gospodarjenju z naravnimi viri (Uredba o Krajinskem parku Goričko, 4. čl.).

Za uresničevanje razvojnih usmeritev so bodo uporabljali naslednji ukrepi, ki so naštet v 5. Členu uredbe:

- Omogočanje soudeležbe prebivalstva na področju parka pri pridobivanju sredstev iz različnih virov (občina, država, evropskih),
- usmerjanje sredstev lokalnih, državnih in mednarodnih skladov, ustanov v varstvene in razvojne projekte,

- zagotavljanje socialnega in gospodarskega razvoja s spodbujanjem gospodarskih in drugih dejavnosti, ki na sonaravni način izkoriščajo naravne dobrine,
- ozaveščanje in izobraževanje prebivalstva na območju parka (Uredba o Krajinskem parku Goričko, 5. čl.).

Razvojni program parka se kot celota usklajuje z regionalnim programom Pomurske statistične regije (Uredba o Krajinskem parku Goričko, 6. čl.).

Za pomoč pri razvoju Goričkega se uporablja pristop LEADER. LEADER, ki je ena izmed pobud, ki je financirane preko strukturnega sklada Evropske Skupnosti.

LEADER (*Links between actions of rural developement*), povezave med ukrepi za razvoj podeželja, je pristop, ki omogoča aktivno participacijo prebivalcem podeželja pri razvoju nekega območja na podeželju. Pri izvajanju strategij se uporablja pristop od spodaj navzgor. Leader spodbuja podeželska območja pri iskanju novih načinov izrabe svojih prednosti in poiskati odgovore na izzive s katerimi se srečujejo. Omogočiti boljšo kakovost življenja na podeželju. Ena izmed sedmih značilnosti celostnega pristopa razvoja podeželja je javno zasebno partnerstvo – lokalne akcijske skupine (LAS). Ostale značilnosti so še, lokalne strategije, ki temeljijo na območju, pristop od spodaj navzgor, integrirani in več sektorski ukrepi, inovacije, sodelovanje in povezovanje v mrežo (LEADER 2006, 8).

LAS Goričko zajema občine: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci in Tišina. Spodbuja trajnostni razvoj z združevanjem človeških in finančnih virov (LAS 2016).

LAS – *Local Action Group (LAG)* predstavlja podeželsko javno zasebno partnerstvo. Sestavljajo ga civilna družba gospodarstvo in predstavniki javnih institucij. LAS Goričko spodbuja trajnostni razvoj in lokalne subjekte k izvajanju lokalnih projektov. Dejavnosti LAS naj bi prispevali k povečani skrbi za okolje in kvaliteti življenja ter prilagajanje kmetijstva (LAS 2016). Trenutno je v upravljanju LAS Goričko 2020, za obdobje 2014–2020.

V preteklem obdobju je bilo vodilo razvoja Goriškega s strani LAS, lokalna razvojna strategija občin Goriškega 2007–2013, ki je obsegala 246 strani. V opravljeni SWOT analizi med prednosti območja se je v tem obdobju štelo: ugodna geografska lega, čist zrak, turistično poznano območje, Krajinski park Goriško in visoka stopnja ohranjenosti okolja. Med največje slabosti se uvrščajo; pomanjkanje podjetnikov, nizka stopnja izobrazbe, prebivalci težko sprejemajo novosti in majhnost kmetij. Med glavne priložnosti se štejejo: državne spodbude za prestrukturiranja kmetijstva, sofinanciranje za ohranjanje poseljenosti področja, pridelava zdrave hrane in biološkega kmetijstva ter možnosti izkoriščanja obnovljivih virov energije. Med poglobitve nevarnosti lahko prištevamo: nadaljnje upadanje prebivalstva območja, premajhna pripravljenost prebivalstva na spremembe, neperspektivnost kmetijstva in prevelik državni centralizem (Čerpnjak in drugi 2007, 138).

Na področju Goriškega deluje razvojna agencija Sinergija, ki predstavlja razvojno podporno institucijo občin in ostalih partnerjev na področju pospeševanja podjetništva ter gospodarskega in duhovnega razvoja (RA–Sinergija, 2016). Razvojna agencija Sinergija je hkrati upravljavec LAS Goriško.

6 RAZVOJNI POTENCIAL EKOVASI ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ IN REVITALIZACIJO GORIČKEGA

Trajnostni razvoj je ena glavnih smernic v temeljnih dokumentih o razvoju Pomurske regije in Goričkega. Od trajnostnih oblik turizma, do trajnostnega kmetovanja. Prednosti tega območja se predvsem vidi v visoki stopnji ohranjenosti narave. Največja slabost trajnostnega razvoja na Goričkem je pretežno odklanjanje »eko–novotarij« s strani domačinov. Ker so s pretežnim produkcijskim načinom še preblizu tradicionalni agrarni družbi, si mnogi želijo »napredka« proti industrijski družbi, dočim je koncept ekovasi bližje postindustrijski, urbanizirani skupnosti.

Problemsko stanje na podlagi kazalcev razvoja, odseljavanja, deleža starejših, se je kljub vsem ukrepom in vloženega denarja kvečjemu poslabšalo. Krajinski Park Goričko je bil predstavljen kot projekt, ki bo zadovoljil tako ekocentrični kakor tudi antropocentrični vidik razvoja na Goričkem. Na podlagi trenutnega delovanja in, kljub trudu ter projektom, ki so vlagali v razvoj človekovih potencialov ni zadostil pričakovanj, ki so bili prisotni ob ustanovitvi parka.

Ekovas bi lahko na Goričkem predstavljala projekt, ki bi pokazal, da lahko z rahlo spremembo življenjskega stila in medosebnim sodelovanjem ponudi rezultate, ki jih do sedaj ustaljeni načini reševanja problemskega stanja niso bili sposobni.

Bodoči prebivalci ekovasi dejansko običajno živijo s samim projektom. Od projekta samega je odvisna njihova eksistenca. Njihova močna želja po čisti naravi in ekološkem delovanju ter povezovanju pretehta manko na strani zadovoljevanjem svojih potreb, kot jih prakticira potrošniška družba. Prav v tem zavračanju potrošniškega načina življenja, se pokaže vsa trajnostno naravnane oblike delovanja. Najsi bo to na; gospodarskem, družbenem, kulturnem socialnem vidiku združevanja. Hkrati s tem se tudi zmanjšajo stroški, a kvaliteta življenja se dejansko izboljša, kljub slabšemu gmotnemu položaju, ki se kaže navzven.

Ekovas predstavlja primer življenjskega stila in naselbine, ki ustreza vsemu, kar trajnostni razvoj predstavlja. Za pospeševanja lokalnega razvoja so dejavnosti in instrumenti v okviru ekovasi iste, oz. dokaj podobne, kot se predstavljajo v razvojnih programih in strategijah za Goričko. V ekovaseh vse deluje na sodelovanju in povezovanju, in prav v takem povezovanju, bi lahko pričakovali največje pozitivne učinke ekovasi na Goričkem.

V ekovaseh po svetu so uspešni primeri dejavnosti, ki so presegle meje samih ekovasi in imajo velik vpliv na samo lokalno okolje. Prav to, da se k dejavnostim vključi lokalno okolje je največji potencial ekovasi. Ekovasi ne delujejo samo za obstanek samih prebivalcev ekovasi. Ekovas prinaša nova spoznanja, znanje prebivalcev ekovasi, kakor nove poglede in s tem nove rešitve na trenutne probleme, ki pestijo področje Goričkega. Za pospeševanje lokalnega gospodarstva se lahko uporabijo elementi lokalnega denarja in druge oblike delovanja, ki jih lahko označimo tudi kot socialno podjetništvo. Združevanje ekovaščanov v kooperative in izvajanje podjetniških aktivnosti na različnih področjih, od ekološkega kmetijstva do turizma, bi nedvomno imelo pozitiven doprinos k lokalni ekonomiji Goričkega. V ekovaseh se lahko naučimo, da združevanje isto mislečih v različnih podjetniških pobudah lahko preseže okvire lokalnega okolja.

Ustanovitev ekovasi bi doprinesla k temu, da bi se priseljevali novi prebivalci, kar bi pozitivno vplivalo na trenutno odseljevanje, predvsem mladih. S temi novimi prišleki, pa ne bi bilo nevarnosti, da bi se okolje izkoriščalo in onesnaževalo. Goričko se zaradi trenutnega ekonomskega in socialnega stanja in kljub zakonskim omejitvam v Krajinskem parku Goričko nahaja v stalni nevarnosti, da bi prišlo do onesnaženja zaradi intenzivnega kmetijstva, ki do sedaj, ni bilo prisotno v takšni meri, da bi lahko škodovalo okolju.

Nevarnost, da se za utopičnimi projekti lahko skrivajo ilegalni interesi vedno obstaja, š posebej, če bi bil prisoten pri takem projektu javen denar. Na koncu se taki projekti lahko

izrodijo in združijo z grobimi elementi prvobitne akumulacije kapitala in jih omejuje, da bi dosegli več.

7 UGOTOVITVE IN SKLEP

Današnje ekovasi so naslednice gibanj iz 60 in 70 let. Pomenijo poizkus življenja v smeri trajnosti. Predstavljajo prostor upora kapitalistični miselnosti razvoja. Ta boj je bolj usmerjen v izobraževanje in zavedanje o možnostih miselnega preskoka, kaj človek potrebuje in kakšen življenjski slog bi moral izbrati, da bi njegov življenjski okoljski odtis čim manjši.

Ekovas je predvsem eksperiment, ki je dosti bolj prisoten na zahodu. Hkrati pa predstavljajo združevanje na ravni GEN-a , poizkus združevanja isto mislečih. V Sloveniji prava ekovas po določilih GEN-a ne obstaja, a imamo nekaj poskusov v tej smeri (že omenjena Istra in kočevsko območje). Ljudje se združujejo z namenom ustanovitve take skupnosti. Nekateri poizkusi so bolj uspešni, nekateri manj. Vsem je skupno, da so še v svojih začetkih. Iz primerov v tujini, se vseeno lahko potegne nekaj zaključkov in vzporednic za razvoj ekovasi na Goričkem. Ne sme se gledati na to področje, kot omejeno celoto. Gre za prostor, ki je obkrožen z različnimi državami in geografsko lego, ki je od različnih centrov oddaljena le par ur. Iz tega lahko zaključim, da ima področje veliko možnost za razvoj ekovasi z mednarodno udeležbo.

Nedvomna je povezava med okoljsko etiko in težnjo po ustanavljanjem ekovasi. Gre za globoko ekološko miselnost, ki prevlada nad potrošniškim načinom življenja, ki škoduje okolju.

Teze, ki sem si jih zastavil v uvodnem delu, lahko v grobem potrdim. Ekovas nedvomno predstavlja približek trajnostnega razvoja v praksi. Četudi se ekovaščani ne počutijo kot uporniki, se vseeno upirajo potrošniškemu načinu življenja. Kar lahko razumemo, da predstavlja ekovas prostor upora proti izkoriščanju narave in ljudi. Slednje predstavlja

trenutno družbeno ureditev. Goričko lahko z ekovasjo samo pridobi. Pridobi nov zagon in možnosti za posnemanje dejavnosti, ki drugje že delujejo.

Ekovas na Goričkem bi predstavljala preizkus, kako bi, izven okvirjev trenutne logike reševanja problemov, ki jo odločevalci vidijo v čim večji gospodarski rasti – reševali probleme brezposelnosti, depopulacije in onesnaženosti podeželja. Hkrati pa tudi možnosti za razvoj takih dejavnosti, katere bi bilo možno integrirati v okolje, kot je Goričko. To je območje z močno trajnostjo, a z zelo slabimi gospodarskimi kazalci in z zelo slabo zaposljivostjo prebivalstva. Pri tem se izkazujejo relativno velike možnosti za razvoj socialnega podjetništva, čeprav ob tem kaže paziti tudi na znane pasti, ki opozarjajo, da se ob tem ne pristane prehitro na povsem neoliberalno usmeritev tovrstne dejavnosti (Kramberger 2010).

Tovrstne pasti so zelo prisotne v Prekmurju. Dejanskega razrešilnega vpliva na že uveljavljene vzorce obnašanja in (neoliberalno) logiko reševanja nastalih problemov, ki pestijo Goričko, pa ne vidim. Predvsem sem si v nalogi postavljaj vprašanje, če je možno narediti miselni preskok in iskati rešitev za probleme nekega okolja v drugi smeri, kot se trenutno išče. Raziskave na tem področju bodo še dobrodošle, saj se dejansko trenutno vse rešuje le z gospodarsko rastjo, s tem posledično naj bi rastla zaposljivost, potrošnja. V kakšni smeri je taka super rast na Goričkem sploh mogoča, ne vem. Je pa možno "nekaj" narediti v taki smeri, da se področje poveže v neko skupnost, kot je na primer ekovas, tj. v nekakšno kooperativo, katere prebivalci bi se pa morali v sebi zavedati, da bi si povečali kvaliteto življenja na način, ki ne bi bil le vedno več istega (enako zgrešenega, kakor doslej) in zato merjeno samo z BDP-jem.

Sama protislovja? Vseh se ne da odpraviti, so bistvo zelo konfliktnih ciljev antropocentričnega razvoja. Nekaj pa morda le, z višjo, bolj strateško ravnijo zavedanja in delovanja.

8 LITERATURA

1. *Art središče*. Dostopno prek: <http://www.artcenter-slovenia.org/> (1. maj 2016).
2. Batič, Aleksander. 2011. *Z ekovasmi, ekonaseljiin permakulturo v bolj trajnostno – harmoničnejše življenje*. Dostopno prek: http://www.mko.gov.si/_/53seja_Batic.pdf (11. maj 2016).
3. Brecelj, Gaja. 2015. *Trajnostne skupnostne prakse: katalog dobrih praks 2015*. Dostopno prek: <http://www.umanotera.org/wp-content/uploads/2015/07/Katalog-dobrih-praks-2015.pdf> (16. marec 2016).
4. Brezec, Andrej in Gantar Irena. 2013. *Lara Kastelic, dekle iz ekovasi*. Dostopno prek: <http://www.drevored.si/pri-sosedu/lara-kastelic-dekle-iz-eko-vasi/> (17. marec 2016).
5. Bukovnik, Majda. 2010. *Ekologija*. Dostopno prek: http://www.zavod-irc.si/docs/Skriti_dokumenti/Ekologija-Bukovnik.pdf (21. maj 2016).
6. Croft, John. 2016. *The twenty most asked questions about LETS*. Dostopno prek: <http://www.gdrc.org/icm/lets-faq.html> (1. april 2016).
7. Čerpnjak, Darja, Jasmin Kukec in Stanislav Sraka. 2007. *Lokalna razvojna strategija občin Goriškega 2007–2013*. Moravske Toplice RA Sinergija.
8. Dancing rabbit. 2016. *Dancing Rabbit Ecovillage's Local Currency*. Dostopno prek: http://www.dancingrabbit.org/_/local-currency/ (1. maj 2016).
9. Danilo. 2016. *Blogspot*. Dostopno prek: <http://domaci-vrt.blogspot.si/> (2. maj 2016).
10. Drevenšek, Ana. 2014. *Ekovas niso naravne hiše. Ekovas so ljudje*. Sensa. Dostopno prek: <http://www.sensa.si/zdrave-odlocitve/ekovas-niso-naravne-hise-ekovas-so-ljudje/> (1. februar 2016).
11. Drevenšek, Mojca. 2002. O socioloških izhodiščih okoljskih odnosov z javnostmi. *Teorija in praksa* 39: 827–838.

12. *Ekovas*. Dostopno prek: <http://www.ekovas.si/> (1. december 2015).
13. Ferry, Luc. 1998. *Novi ekološki red: drevo, žival in človek*. Ljubljana: Založba Krtina.
14. *Findhorn*. Dostopno prek: <https://www.findhorn.org/> (2. februar 2016).
15. Gilman, Robert. 1991. *The Eco-village Challenge*. Dostopno prek: <http://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/> (16. julij 2016).
16. *Global Ecovillage Network*. Dostopno prek: <http://gen.ecovillage.org/> (1. marec 2016).
17. Global Ecovillage Network. 2016. *What is an Ecovillage?* Dostopno prek: <http://gen.ecovillage.org/en/article/what-ecovillage> (11. marec 2016).
18. *Gorička informativna stran* Dostopno prek: <http://www.goricko.net/> (1. oktober 2015).
19. Gostinčar, Petra, Boštjan Jerebic, Jani Kozina, Barbara, Lampič, Karmen Peternelj in Jernej Tiran. 2009. *Krajinski park Goričko: Omejitve in možnosti za razvoj zavarovanega območja*. Zborovanje slovenskih geografov 20. Ljutomer. (188 – 200). Dostopno prek: http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/,_/20idr_T.pdf (11. marec 2016).
20. Gulič Tomšič, Maruška. 2013. *Uresničevanje ideje o ekovaseh v slovenskem prostoru*. Ljubljana: FDV.
21. Holmgren, David. 2006. *Weeds or wild nature?* Permaculture International Journal. Dostopno prek: https://holmgren.com.au/wp-content/,_/weeds_or_wild_nature.pdf (1. maj 2016).
22. *Holzer permaculture*. Dostopno prek: <http://www.krameterhof.at/> (2. december 2015).
23. *International Co-operative Alliance*. Dostopno prek <http://ica.coop/en/what-co-operative> (1. april 2016).
24. Jackson, Hildur. 2002. *What is an Ecovillage?* Dostopno prek: http://www.gaia.org/,_/whatIsEv.pdf (2. junij 2016).

25. Jackson, Ross. 2004. *The Ecovillage Movement*. Permaculture magazine 40. Dostopno na: http://www.gaia.org/mediafiles/gaia/resources/JTRJ_EV-Movement2004.pdf (1. oktober 2015).
26. Kasper Van Schnydel, Debbie. 2008. *Redefining Community in the Ecovillage*. Dostopno prek: <https://msuweb.montclair.edu/~kasper2008.pdf> (8. marec 2016).
27. Kirby, Andy. 2004. *Domestic protest: The Ecovillage Movement as a Space of Resistance*. Bad Subjects 65. Dostopno prek: <http://bad.eserver.org/issues/~/kirby.html> (1. februar 2016).
28. Kirn, Andrej. 2004. *Narava, družba, ekološka zavest*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Kos, Drago. 2004. *Tri ravni trajnostnega razvoja. Teorija in praksa* 42 (1–2): 332–339.
30. Kramberger, Anton. 2010. *Okoliščine in pogoji nesocialne ekoenomije (v Sloveniji)*. G. Milošević, Z. Kovač, Bojan. Radej (ur.): *Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*, str. 94–111. Murska Sobota: Pribinovina.
31. Lah, Avguštin. 2002. *Okoljski pojavi in pojmi: okoljsko izrazje v slovenskem in tujih jezikih z vsebinskimi pojasnili*. Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.
32. Lietaer, Bernard A. 2001. *The future of money : a new way to create wealth, work and a wiser world*. London: Century.
33. London, Scott. 2005. *Permaculture: A Quiet Revolution-An interview with Bill Mollison*. Dostopno prek: <http://www.scottlondon.com/interviews/mollison.html> (1. april 2016).
34. Mare, E. C.. 2000. *A Concise Histoy of the Global Ecovillage Movement*. Village Design Institute. Dostopno prek: <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/~ECMare-Concise-History-Ecovillage.pdf> (18. marec 2016).

35. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. 2016. *Cilji trajnostnega razvoja*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/_/cilji_trajnostnega_razvoja/ (12. Junij 2016).
36. Mlinar, Anton. 2014. *Okoljska etika in trajnostni razvoj*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
37. *Mondragon*. Dostopno prek: <http://www.mondragon-corporation.com/eng/about-us/> (17. maj 2016).
38. *Permakultura*. Dostopno prek: <http://ekosemena.si/permakultura/> (21. februar 2016).
39. Plut, Dušan. 2010. *Geografija sonaravnega razvoja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
40. Prijatelj, Maja. 2011. *Ekološko naselje kmalu tudi v Kočevskem rogu. Panorama*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/druzba/panorama/ekolosko-naselje-kmalu-tudi-v-kocevskem-rogu.html?> (1. junij 2016).
41. Radej, Bojan. 2009. *Ukradena blaginja*. Ljubljana. Dostopno prek: http://rtvslo.si/_ukradena-blaginja.pdf (1. marec 2016).
42. Sankovič, Mitja, Danilo Krapec, Sabina Potočnik Magdič, Milan Svetec, Franc Gonc, Romeo Varga in Daniel Ulčar. 2015. *Regionalni razvojni program Pomurja 2014–2020*. Murska Sobota: Regionalna razvojna agencija Mura d.o.o..
43. *Sinergija*. Dostopno prek: <http://www.ra-sinergija.si/>. (2. junij 2016).
44. *Statistični letopis / Republika Slovenija*. (52) 2013. Ljubljana. Statistični urad Republike Slovenije.
45. Strmšnik, Igor., Omerza, Nina., Belec, Maja., Kogej, Nataša. In Topolšek, Janez. 2010. *Program spodbujanja Konkurenčnosti Pomurske regije v obdobju 2010 – 2015*. Ljubljana: Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

46. Škratek, Gregor in Ana Vovk. *Ekovasi alternativa obstoječemu življenju*. Geografski obzornik 60 (1–2). Dostopno prek: http://zgs.zrc-sazu.si/Portals/8/Geografski_obzornik/go_1_2_2013.pdf (11. julij 2016).
47. Šušteršič, Janez, Matija Rojec in Klavdija Korenika. 2005. *Strategija razvoja Slovenije*. Ljubljana: Urad Republike Sloveije za makroekonomske analize in razvoj.
48. *The Farm*. Dostopno prek: <http://www.thefarm.org/> (11. maj 2016).
49. *Totnespound*. Dostopno prek: <http://www.totnespound.org/> (16. april 2016)
50. *Tuscon Tortolita Eco-Village* . Dostopno prek: <http://ttev.org/index.html> (1. januar 2016).
51. *Uredba o Krajinskem parku Goričko*. UR. I. RS 101/2003 (21. oktober 2003).
52. *Zakon o socialnem podjetništvu (ZSocP)*, UR. I. RS 20/2011. (18. Marec 2011).
53. *Zakon o zadrugah (ZZad-UPB2)*. Ur. I. RS 97/2009 (30. November 2009).
54. Zupan, Domen. 2009. *Ekovasi kot način trajnostnega sobivanja*. Dostopno prek: <http://cdk.si/soutripanje/st56/ekovasi.htm> (14. maj 2016).